

## Kontrollkäik AS Hoolekandeteenused Valkla Kodusse

(1) Õiguskantsleri nõunikud kontrollisid 31.01., 05.02. ja 06.02.2015 AS Hoolekandeteenused Valkla Kodu osakondi, kus osutatakse ööpäevaringset erihooldusteenust kohtumääruse alusel (edaspidi *Valkla Kodu*). 31.01. läbi viidud kontrollimine toimus õhtusel ajal (20.30 – 22.00), ülejäänud käigud päevasel ajal. Ei 31.01. ega 05.02. kontrollkäigust Valkla Kodu eelnevalt ei teavitatud. 06.02. toimunud käigust teavitasid õiguskantsleri nõunikud Valkla Kodu ühe päeva ette.

Valkla Kodul oli kontrollkäigu läbiviimise ajal tegevusluba ööpäevaringse erihooldusteenuse osutamiseks kohtumääruse alusel 100 täiskasvanule.<sup>1</sup> Kontrollkäigu toimumise ajal viibis nimetatud teenusel 93 täisealist. Valkla Kodus osutatakse ööpäevaringset erihooldusteenust kohtumääruse alusel seitsmes osakonnas, millest kuus asus C-korpuses ja üks B-korpuses. C-korpuses asusid osakonnad kolmel korrusel, kusjuures ühel korrusel asus kaks osakonda. Osakondadesse on kliendid Valkla Kodu töötajate sõnade järgi jaotatud lähtuvalt nende diagnoosist, ohtlikkusest ja toimetulekuvõimest. Kontrollkäigu ajal oli Valkla Kodult saadud teabe järgi klientide arv ja nende jaotus osakondades järgmine:

- C1.1. osakond – 12 klienti, peamiselt käitumishäiretega,
- C1.2. osakond – 17 klienti, peamiselt skisofreenia diagnoosiga,
- C2.1. osakond – 10 klienti, peamiselt kerge ja mõõduka vaimupuudega autistid,
- C2.2. osakond – 13 klienti, sügava ja raske vaimupuudega autistid,
- C3.1. osakond – 16 klienti, skisofreenia diagnoosiga,
- C3.2. osakond – 16 klienti, skisofreenia diagnoosiga,
- B1.2. osakond – 9 klienti, skisofreenia diagnoosiga.

05. ja 06.02. toimunud käigu ajal oli igas osakonnas tööl vähemalt kaks tegevusjuhendajat, 31.01. igas osakonnas üks tegevusjuhendaja.

Õiguskantsler kontrollis Valkla Kodu viimati 27.02.2014.<sup>2</sup>

(2) Õiguskantsler kontrollis, täites ühtlasi piinamise ning muu julma, ebainimliku või inimväärikust alandava kohtlemise ja karistamise vastase konventsiooni fakultatiivse protokollis artiklis 3 sätestatud riigi ennetusametuse funktsiooni, kas Valkla Kodus on tagatud kohtumääruse alusel ööpäevaringset erihooldusteenust saavate isikute põhiõigused ja -vabadused.

(3) 31.01. läbi viidud kontrollkäigul külastasid õiguskantsleri nõunikud kuut osakonda (C-korpuses asuvad osakonnad), kus osutati kohtumääruse alusel ööpäevaringset erihooldusteenust, ning vestlesid tööl olnud tegevusjuhendajatega. Antud käigul oli õiguskantsleri nõunike tähelepanu suunatud eelkõige järgnevate aspektide kontrollimisele:

- kohtumääruse alusel ööpäevaringse erihooldusteenuse kasutajate (edaspidi ka *kliendid*) lukustamine magamistubadesse;
- vajaduspõhiste ravimite manustamine klientidele;
- tegevusjuhendajate olemasolu osakondades.

05.02. toimunud kontrollkäigu kestel külastasid õiguskantsleri nõunikud Valkla Kodu seitsme kinnise osakonna ruume, kus osutati ööpäevaringset erihooldusteenust kohtumääruse alusel

<sup>1</sup> Andmed tegevusloa kohta on kättesaadavad majandustegevuse registris aadressil: [https://mtr.mkm.ee/taotluse\\_tulemus/219828#erihooldekandeteenused](https://mtr.mkm.ee/taotluse_tulemus/219828#erihooldekandeteenused)

<sup>2</sup> Kontrollkäigu kokkuvõtte on kättesaadav arvutivõrgus: [otsetee](http://otsetee).

ning vestlesid asutuse juhi ja tegevusjuhendajatega. Õiguskantsleri nõunikud pöörasid kontrollimisel kõrgendatud tähelepanu järgmistele aspektidele:

- klientidele turvalise keskkonna ja inimväärivate elamistingimuste tagamine;
- teenuse osutamise kvaliteedile;
- klientide lukustamine magamistubadesse;
- klientide rehabilitatsiooni soodustava keskkonna olemasolu;
- ratastoolikasutajate ligipääsetavus ruumidele, kus osutatakse kohtumääruse alusel ööpäevaringset erihooldusteenust;
- õendusabiteenuse osutamine klientidele.

Täiendavalt tutvusid õiguskantsleri nõunikud käigul ja selle järgselt eraldamise registriga, klientide toimikutega, tegevusjuhendajate töögraafikutega, osakondade menüü ja osakondade päevaplaanidega.

06.02. viisid õiguskantsleri nõunikud Valkla Kodus läbi intervjuud tegevusjuhendajate ja klientidega kõigis seitsmes osakonnas, rääkides üheksa tegevusjuhendaja ja kümne kliendiga.

Enamus tegevusjuhendajaid tõid positiivsena välja, et nad ei tunne ennast tööl ebakindlalt või ebaturvaliselt ning enamik on saanud mitmeid koolitusi. Probleemidena tõid nad esile, et tegevusjuhendajaid võiks päeval olla rohkem, et saaks klientidega rohkem ja sisulisemalt tegeleda, klientidele sobilikke tegevusi võiks oluliselt rohkem olla, erilist kahetsust avaldati savitoe kadumise pärast. Kurdeti ka selle üle, et töötajate teadmiste tase, suhtumine ja taust on väga erinev ja seetõttu on ühtsete lähenemiste rakendamine klientide suhtes võimatu või raske. Mitme osakonna tegevusjuhendajad leidsid, et nende osakonnas on kliente, kes ei peaks olema teenusel kohtumääruse alusel. Märgitati ka seda, et kuigi kliente on püütud osakondadesse jagada diagnoosipõhiselt, on mõni klient ikkagi vales osakonnas ja tuleks mujale osakonda üle viia. Häirenupu olemasolu peeti üldiselt positiivseks, kuid mõni leidis, et selle heli ärritab liigselt kliente. Probleemina toodi välja veel eriarsti saatekirjade saamise keerulisust ning kiirabi ükskõiksust. Tegevusjuhendajate arvates võiks öde olla 24 tundi ööpäevas kättesaadav. Ka pidasid töötajad oluliseks, et uued töötajad võiksid koolitust saada enne tööle asumist ning rohkem tuleks rakendada meeskonnatööd, et kõik teeksid asju ühtemoodi.

Intervjueeritud kliendid tõid välja, et osakonnas on igav ja tegevusi on väga vähe – päev koosneb söömisest, ravimite võtmisest, koristamisest ja suitsetamisest. Kliendid märkisid, et soovivad rohkem muusikat kuulata, ka aias võiks olla rohkem tegevusi. Enamik kliente pidas suhteid töötajatega heaks, kuid teiste klientidega olevat sõnelusi ja konflikte. Üks klient kurtis, et ta tunneb ravimi kõrvaltoimeid, on sellest ka psühhiaatrile rääkinud, kuid midagi ette pole võetud. Teine kurtis, et ei saa alati käsimüügiravimeid, kui soovib. Veel märkisid u 40 protsenti intervjueeritud klientidest, et toit on maitsetu.

**(4)** 05.02. toimunud kontrollkäigul viibisid eksperdina kaasas perearst ja olutundjana ratastooli igapäevaselt kasutatav inimene.

Perearst hindas kontrollkäigul peamiselt õendusabiteenuse osutamise kvaliteeti ja raviplaani järgimist. Oma hinnangus tõi perearst positiivsena välja, et personal kohtles kliente lugupidavalt ja austusväärset kliendi vajadustest lähtuvalt, klientide omavahelistest suhetest oli tegevusjuhendajatel hea ülevaade. Kliendid suunatakse eriarstile lähtuvalt nende vajadusest, ödede koostöö perearsti ja psühhiaatriga on väga hea.

Puudustena tõi ekspert välja ja esitas omalt poolt järgnevad soovitusel:

1. Õendusabi kättesaadavus ühe patsiendi kohta on ebapiisav. Samuti on 12 tundi ööpäevas õendusabiga katmata (õega ei ole võimalik kontakti saada ka telefoni teel), mis on ohtlik nii patsientide kui personali tervisele, kuigi vajadus ööpäevaringse õendusabi järele on seoses psüühiliste, neuroloogiliste, teiste somaatiliste haiguste ning traumade ja enesevigastustega olemas. Kuna õde ei ole ööpäevaringselt kättesaadav, ei ole võimalik alati manustada klientidele ravimeid nn vajadusel. Soovitus: arvestada klientide vajadust ööpäevaringse õendusabiteenuse järele.
2. Õendusabiteenus ei ole piisavalt kvaliteetne, kuna olemasolevad õed jõuavad ära teha vaid kõige hädavajalikuma, kuid sisuliseks ja plaaniliseks õendustööks, veel vähem ennetuseks, ei ole aega ega vahendeid. Samuti ei ole õdedel teada oma ülesannete vastutuspiirid ning nad ei osanud nimetada, kuidas toimida nt hooldekodus nakkushaiguse puhangu korral. Soovitus: adekvaatse õendusabi hulga ja kvaliteedi tagamiseks on vajalik tagada nõuetekohane ja piisav personali hulk asutuses ning kirjeldada õdede tööülesanded ja vastutuse piirid.
3. Õdedel puudub elementaarne varustus õendustoimingute teostamiseks, sh stetoskoop, lamp neelu vaatuseks, vahendid tilkinfusiooniks, pulssoksümeeter, esmaabikohver elustamiseks vajalike vahenditega. Soovitus: õdede varustus peaks vastama minimaalselt sotsiaalministri 13.08.2010 määruse nr 56 „[Nõuded ambulatoorse õendusabi iseseisvalt osutamiseks vajalikele ruumidele, sisseseadele, aparatuurile, töövahenditele ja ravimitele](#)“ § 6 sätestatud nõuetele. Samuti oleks soovituslik lähtuda asutuse spetsiifikast tingitud vajadustest (nt enesevigastuste esmaabi).
4. Õdedel puudub dokumenteerimiseks vajalik tarkvara, tegevus dokumenteeritakse paberkanalitele, mis tähendab ka töö dubleerimist (raviskeemid kirjutab arst käsitsi õenduslukku, seejärel sisestab õde need arvutisse ja trükib ravilehele ning kirjutab käsitsi ravimidosaatori tagaküljele). Infovahetust tervise infosüsteemiga (edaspidi TIS) ei toimu. Valkla Kodus kasutusel olev õendusloo formaat ei vasta nõuetele, päevikuosa ei täideta regulaarselt (täidetakse, kui on toimunud õe hinnangul oluline sündmus) ja selles ei ole identifitseeritav sissekande tegija. Soovitus: meditsiiniline tarkvara võimaldaks tagada tervisealase info terviklikkuse, järjepidevuse ja taasesitatavuse. Õendustegevuse dokumenteerimine peab olema viidud kooskõlla kehtiva õigusega, võimalusel peaks õenduslood olema digitaalsed, tagamaks info terviklikkuse, järjepidevuse ja taasesitatavuse.
5. Õdedel puudub oma tegevuseks vajalik ülevaade patsiendi terviseseisundist (õdede käes ei ole kohtumääruste koopiaid, mis oleks kliendi meditsiinilise tagapõhja mõistmiseks relevantne, samuti ei saa õed infot TIS-st). Õdedel puudus teadmine, et Valkla Kodus on kaks HIV-positiivset klienti, kes on ravist keeldunud (õdede teada oli Valkla Kodus kuus positiivse HIV staatusega klienti, Kodu juhi sõnul oli neid kaheksa), see aga takistab vajadusel vastava nakatumisvastase esmaabi saamise. Soovitus: Õdedele tuleb tagada terviklik ülevaade patsiendi varasemast haigusloost.
6. Ravimeid jagavad patsientidele tegevusjuhendajad, kellel puudub ülevaade, mis tablettidega on tegu, samuti ei olnud osadel ravimidosaatoritel karbi sisu vastavuses karbi tagaküljel oleva raviskeemiga. Tegevusjuhendajatel puudus teadmine, kuidas toimida juhul, kui dosaator kogemata maha kukub ja ravimid segamini lähevad. Samuti jagavad tegevusjuhendajad käsimüügiravimeid, kuigi neil puudub ülevaade kliendi muust raviskeemist ning võimalikest ravimite koos- ja kõrvaltoimetest. Arvepidamine käsimüügiravimite osas oli puudulik. Soovitus: patsiendiohutuse huvides tuleks tagada, et nii retsepti- kui ka käsimüügiravimeid manustaks patsiendile õde. Tingituna erinevatest raviskeemidest ja erakorralistest ravimimanustamise vajadustest eeldab see õe olemasolu asutuses 24 tundi ööpäevas.
7. Ainsa ravivahendina kasutatakse erinevate sõltuvushäirete korral abstinentsi, spetsiaalset ravi ega sekkumist ei rakendata. Selle tagajärjeks on kliendi puudulik

integratsioon ühiskonda – hooldekodus saavutatakse tema haiguste positiivne dünaamika, kuid tagasi ühiskonda suunates taastekivad kättesaadavuse tingimustes halvad harjumused, kuritarvitamine, selle foonil pahatihti ka põhihaiguse taasägenemine ning klient satub taas hooldekodusse. Soovitus: alkoholi ja narkootiliste ainete võõrutusraviga tuleb eraldi tegeleda lähtuvalt heast meditsiinilisest tavast kui rahvusvahelistest ravijuhenditest.

8. Suitsetamisala lähedusse jäävates ruumides viibivad inimesed peavad taluma tubakasuitsu haisu, mis passiivse suitsetamisena on nii ebameeldiv kui ohtlik.

Olutundja osales kontrollkäigul tavaratastooliga eesmärgiga hinnata, kuidas on Valkla Kodu kohtumääruse alusel ööpäevaringse erihooldusteenuse osutamisel arvestatud ratastoolikasutajate vajadustega. Olutundja välja toodud puudujäägid ja neile vastavad soovitusel on järgmised:

1. Valkla Kodu lähistel puuduvad suunaviidad ning märgistus väravatel ja hoonel, mis on hädavajalikud orienteerumiseks.
2. Valkla Koduni jalgvärvast viiv lumine ala oli ebatasane ja libe ning ratastooliliikujale iseseisvaks liikumiseks ohtlik ja läbimatu, kuna väikeste esiratastega võib külmunud jalajälgedesse kinni jääda ja inimene ratastoolist välja kukkuda. Libedaga ratastoolis liikudes tekib oht, et rattad libisevad aukudesse. Soovitus: ehitada välja korralikud ja tasase kõva kattega kõnniteed.
3. Maja tagumise sissepääsu ees olev betoon oli auklik ja lagunenu ning võib põhjustada rataste kinnijäämist ja inimese väljakukkumist. Soovitus: betoonkate tasandada.
4. Suitsurgast hoovi minekul on kaks astet ja ratastooliga sinna ei pääse. Soovitus: lisada kaldtee, kuni 6% ja mitte üle 10% kaldega (järsuma kalde puhul võib ratastooliga seljale kukkuda).
5. C-korpuse jalutusosalalt sissepääsul oli takistuseks 5cm kõrgune ukسلävi. Kõrge läve puhul ja samal ajal ust kinni hoides on iseseisev sisenemine ratastooliga tunduvalt raskendatud. Soovitus: ukسلävele tuleks lisada tasandusliist või tõsta kogu ukseeesist.
6. Siseruumides on ukسلäved 0-5cm kõrgused, kehtiva õiguse kohaselt on lubatud kuni 2cm kõrgused läved. Kõrged läved raskendavad tunduvalt ratastooliga liikumist, nt võib midagi süles vedades asjad maha kukkuda, samuti muutuvad ratastoolikasutajad abist sõltuvaks ja see lisab koormust abistajatele. Soovitus: lävepakud eemaldada või tasandada liistudega.
7. Valkla Kodu puuduvad invatualetid, kohandatud pesemisvõimalused ja vajalikud kohandused tubades. Soovitus: igal korrusel peaks olema üks tuba, tualettruum ja duširuum kohandatud ratastoolikasutajale. Kohandamisel tuleb lähtuda kehtiva õigusega sätestatud nõuetest liikumis-, nägemis- ja kuulmispuudega inimeste liikumisvõimaluste tagamiseks. Kõikidel ustel peaks olema ukse siseküljel ukse kinni tõmbamise käepide, et ratastoolis klient saaks enda järel kergemalt ja iseseisvalt ukse sulgeda. Kogu hoones tuleks jälgida, et ratastoolidele oleks jäetud vähemalt meetrine liikumisruumi laius.
8. B-korpuses puudus lift. Valkla Kodul on olemas trepironija, kuid see ei sobi kasutamiseks hoolekandetasutusse (sobib pigem isiklikuks abivahendiks koju). Konkreetne trepironija ei sobi kõikidele ratastoolitüüpidele ja on oskamatu abistaja käes ohtlik (vajalik on töötajatel õppida seda kasutama, kui see juba majas on). Soovitus: lifti ehitamine B-korpusesse.

Lisaks soovitas olutundja panna käsipuud treppidele mõlemale poole, et inimesed saaksid vajadusel endale sobivama käega toetada käsipuule, ja lisada kontrastribad esimestele ja viimastele astmetele.

## (5) Õiguskantsleri seisukoht

Kõigepealt soovib õiguskantsler tunnustada Valkla Kodu, et loodud on eraldi osakond klientidele, kellel on kõige suurem potentsiaal pääseda kohtumääruse alusel osutatavalt ööpäevaringselt erihooldusteenuselt rohkem iseseisvamale teenusele. Osakonnas oli klientidele loodud võimalused ühises toiduvalmistamises osalemiseks, samuti osalesid kliendid graafikujärgselt igapäevatoimetustes – nõude pesemises, laua katmises ja koristamises, üldruumide koristamises. Kontrollkäigu ajal oli loomisel ka teine samalaadne osakond. Õiguskantsler julgustab Valkla Kodu aga ka teistes osakondades suurendama klientide iseseisvust ja parandama igapäevaeluks vajalikke toimetulekuoskusi nende võimeid ja eripärasid silmas pidades ning kliente senisest enam motiveerides.

Kontrollkäigul tuvastas õiguskantsler aga järgnevad probleemid:

- Valkla Kodus lukustatakse nii öisel kui päevasel ajal mõnda klienti oma magamistuppa ([p 5.1](#));
- eraldusruumis ei ole tagatud eraldatule turvaline ja rahustav keskkond ([p 5.2.1](#)) ega jälgimine ([p 5.2.2](#));
- esineb probleeme inimväärikuse tagamisega nii teenuse sisulise kvaliteedi ([p 5.3.1](#)) kui füüsilise keskkonna ([p 5.3.2](#)) osas, sh puuduvad [piisavad ja sobilikud vaba aja tegevused ja töövõimalused](#), tagatud ei ole [individuaalne lähenemine](#) ja piisav [värskes õhus viibimine](#), klientide [magamistubasid lukustatakse päevaseks ajaks](#), klientidele ei ole võimaldatud [taastumist soodustavat keskkonda](#) ja inimlikke [olmetingimusi](#);
- ravimite manustamisel ja käitlemisel esineb probleeme ([p 5.4](#));
- turvalise ja sisuka teenuse tagamiseks ei ole piisavalt tegevusjuhendajaid ([p 5.5](#));
- osakondades ei ole tagatud kõikidele vajalikele ruumidele ratastoolikasutaja ligipääs ([p 5.6](#)).

### (5.1) Klientide lukustamine magamistubadesse

31.01. toimunud kontrollkäigul ilmnas, et osakonnas C2.2 oli lukustatud kaks klienti oma magamistubadesse, kusjuures mõlemal kliendil puudus võimalus toa ust soovi korral lukust avada. Üks klientidest oli lukustatud käigu ajal tuppa seetõttu, et ta kaldus tegevusjuhendaja sõnul asju lõhkuma. Kuna õhtusel ajal oli tegevusjuhendaja tööl ükski, ei olnud tal võimalik muul moel kõikide klientide järelevalvet tagada. Ühe tegevusjuhendaja sõnade kohaselt lukustatakse kõnealust klienti öösiti oma tuppa umbes paar korda nädalas.

Teine lukustatud toas olnud klient võis tegevusjuhendaja sõnul muutuda ootamatult agressiivseks ülejäänud klientide ja ka töötajate suhtes, mistõttu hoiti teda suurema osa ajast lukustatud toas. Ka 05.02. ja 06.02. läbi viidud päevaste kontrollkäikude ajal oli kõnealune klient oma tuppa lukustatud. Tegevusjuhendajate sõnul oli too klient viibinud lukustatud toas suurema osa teenusel oldud ajast, samuti märkisid tegevusjuhendajad, et vahel annab klient ise märku, et tema toa uks lukku pandaks.

Ööpäevaringset erihooldusteenust, sh seda kohtumääruse alusel kasutava isiku eraldamisel magamistuppa on tegemist intensiivse vabaduspõhiõiguse riivega. Vabaduspõhiõigus on üks olulisemaid põhiõigusi, kuna see on eelduseks mitmete teiste põhiõiguste kasutamisel. Vabaduspõhiõigust kaitseb [Eesti Vabariigi põhiseaduse](#) (edaspidi PS) § 20. Selles on sätestatud, et isikult võib vabaduse võtta ainult teatud olukordades seaduses sätestatud korras. Üheks selliseks olukorraks, kus põhiseadus lubab isiku vabaduspõhiõigust seaduse alusel piirata, on psüühikahäirega isiku kinnipidamine, kui ta on endale või teistele ohtlik. Siinkohal

on oluline rõhutada, et kui isikult on seaduse alusel ja selles sätestatud korras kohtumääruse alusel võetud vabadus, ei tähenda see, et tema põhiõigustesse võib sekkuda enam, kui see on seadusega lubatud.<sup>3</sup>

Ohtlikkuse korral reguleerivad ööpäevaringset erihooldusteenust kasutava isiku vabaduspõhiõiguse piiramist [sotsiaalhoolekande seaduse](#) (edaspidi SHS) § 19 ning §-d 20<sup>1</sup> ja 20<sup>2</sup>. SHS § 20<sup>2</sup>lg 1 teise lause järgi ei või kohtumääruse alusel teenust saavat klienti teistest erihoolekandetasutuses viibivatest inimestest eraldada mujal kui eraldusruumis. Eelnevast tuleneb, et kohtumääruse alusel teenust kasutavat isikut on võimalik teistest (nt kohtumääruse alusel teenust kasutavatest inimestest) isoleerida SHS § 20<sup>2</sup> lõike 1 järgi ainult isiku eraldusruumi<sup>4</sup> eraldamise teel ning seda vaid juhul, kui on täidetud kõik sama paragrahvi lõikes 4 sätestatud tingimused:

- 1) isikust tuleneb otsene oht tema enda või teiste elule, kehalisele puutumatusse või füüsilisele vabadusele,
- 2) isiku suusõnaline rahustamine või muude meetmete kasutamine ei ole osutunud küllaldaseks ja
- 3) arst ei ole teenuseosutajale teadaolevalt eraldamise kasutamist konkreetse isiku suhtes välistanud.

Seega võib inimest teistest eraldada vaid siis, kui kõik eraldamise tingimused on täidetud. Kui mõni eraldamise tingimustest on ära langenud (nt isik ei kujuta endast enam endale ega teistele ohtu), siis tuleb eraldamine kohe lõpetada. Lisaks tuleb tagada, et eraldamine lõpetatakse esimesel võimalusel, kuid hiljemalt kolme tunni möödudes eraldamise algusest (SHS § 20<sup>2</sup> lg 6).

05.02. läbi viidud ringkäigu ajal istus oma tuppa lukustatud klient näiliselt rahulikult oma voodi peal. 31.01. toimunud õhtuse kontrollkäigu ajal jalutas teine oma magamistuppa lukustatud klient rahulikult toas ja kui tegevusjuhendaja ukse lukust avas, vaatas klient rahulikult ringi. Seetõttu tekkis õiguskantsleril sügav kahtlus, et nimetatud klientide teistest eraldamiseks ei olnud täidetud ka sisuliselt eraldamise tingimused. Samuti ei olnud klientide tubades tagatud eraldusruumis nõutav turvalisus.<sup>5</sup>

### **Kuna Valkla Kodus esineb jätkuvalt klientide magamistubadesse lukustamist, kordab õiguskantsler AS-le Hoolekandeteenused varasemalt tehtud ettepanekut<sup>6</sup>**

<sup>3</sup> Riigikohtu 22.03.2006 otsus nr [3-3-1-2-06](#), p 10.

<sup>4</sup> Sotsiaalministri 30.06.2009 määruse nr 58 „Tervisekaitsenõuded erihoolekandeteenustele ja eraldusruumile” § 7 lõike 1 järgi peab eraldusruum olema turvaline, ohutu ja sobiva sisustusega, mis ei võimalda tekitada vigastusi. Piinamise ja ebainimliku või alandava kohtlemise või karistamise tõkestamise Euroopa komitee (CPT) standarditest tuleneb, et ohjeldamiseks kasutatav ruum peab olema spetsiaalselt selleks otstarbeks loodud ning turvaline. Ruum peab olema nõuetekohase valgustuse ja küttega ning pakkuma patsiendile rahustavat keskkonda. (p 48). Standardid kättesaadavad aadressil: <http://www.cpt.coe.int/en/documents/eng-standards.pdf>.

<sup>5</sup> Magamistoad ei ole sobivad eraldamiseks, kuna neis võib leiduda esemeid, millega isik võib ärevushoos ennast vigastada. Samas ei ole põhjendatud magamistoa kohandamine eraldusruumi nõuetele vastavaks, kuna näiteks magamisruumis asuv tool ja laud peaksid olema isikule mugavad kasutada (ei tohiks olla põranda külge kinnitatud, kuna see vähendab isiku taastumiseks sobilikku meeldivat ja kodust tunnetust) ning magamistoa sisustamisel tuleks selles erinevate sisustuselementide ning mööbliesemete abil luua kliendile võimalikult kodune õhkkond.

<sup>6</sup> Õiguskantsler tegi samasisulise ettepaneku AS-le Hoolekandeteenused ka oma 27.02.2014 käigu järgselt 17.06.2014 kontrollkäigu kokkuvõttes, mis on kättesaadav õiguskantsleri kodulehel <http://oiguskantsler.ee/et/seisukohad/seisukoht/opcat-kontrollkaik-as-hoolekandeteenused-valkla-kodu>.

1. tagada, et Valkla Kodu viiakse ööpäevaringse erihooldusteenuse (sh kohtumääruse alusel osutatava teenuse) kliendi eraldamise läbi üksnes eraldusruumis;
2. tagada Valkla Kodu eraldamiste läbiviimine vaid juhul, kui kõik eraldamise tingimused on täidetud.

## **(5.2) Eraldatu turvalisus ja rahustava keskkonna tagamine**

Kontrollkäigul nähtus, et Valkla Kodu eraldusruumis oli põranda külge kinnitatud voodi, lahtine potitool ja veepudel. Voodis oli määratud madrats. Eraldusruumi seinad olid kaetud dekoreerimata puitlaastplaadiga ja eraldusruumi akna ees oli seespool metallisõrestik. Töötajate sõnutsi ei olnud eraldusruumis asuvate trellide osas muudatusi tehtud pärast 2013. aasta oktoobrit. Eraldusruumi ukse avanemisega oli töötajatel hetkeks raskusi, kuna selle lukk ei avanenud hästi.

Eraldusruumi ukse oli eraldatu jälgimiseks aken. Eraldatu jälgimise kohustus oli töötajate sõnade kohaselt selle osakonna tegevusjuhendajal, kust klient pärit oli.<sup>7</sup> Samas märkis mitu töötajat, et kui eraldamise vajadus peaks tekkima õhtusel või öisel ajal, kui osakonnas on üks tegevusjuhendaja, jääb osakond ohtlikuks muutunud kliendi eraldusruumi viimise ajaks üksi. Kuna osakonna tegevusjuhendajal on kohustus jälgida eraldatut, peab tegevusjuhendaja kogu eraldamise ajaks jätma üksi kas terve osakonna või eraldatu (v.a osakonna puhul, kus eraldusruum asus). Kuna eraldusruumi uks avanes otse osakonda ja ebaselgeks jäi, kas töötaja jälgib eraldatut pidevalt kogu eraldamise jooksul, tekkis õiguskantsleril kahtlus, et teistel klientidel on võimalik eraldatut näha.

Nagu eespool öeldud, võib PS § 20 lõike 2 ja SHS § 20<sup>2</sup> lõigete 2 ja 4 alusel endale või teistele ohtliku, psüühikahäirega isiku vabanduspõhiõigust piirata. Seda aga üksnes selleks kohandatud ning nõuetele vastavas eraldusruumis. Kui psüühikahäirega isikult võetakse seaduse alusel vabadus ohtlikkuse tõttu, tuleb jälgida, et isikule antakse vajalikku abi. Abi andmisel peab olema tagatud nii PS §-s 10 sätestatud õigus inimväärikusele, PS § 18 lõikest 1 tulenev piinamise, julma või väärrikust alandava kohtlemise keelu järgimine kui ka PS § 28 lõikes 1 sätestatud igapäevase õiguse tervise kaitsele ja PS §-st 16 tulenev igapäevane õigus elule. Eelnevalt tulenevalt peab olema eraldusruumis viibivale isikule tagatud ohutus, elu ja tervise kaitse ning inimväärikus.

Seetõttu selgitab õiguskantsler järgnevalt, millised puudused jäid talle eraldusruumi juures silma.

### **(5.2.1.) Turvaline ja rahustav keskkond**

Eelnimetatud põhiõigustest ja -vabadustest kantuna on seadusandja SHS § 20<sup>2</sup> lõikes 3 volitanud valdkonna eest vastutavat ministrist kehtestama nõuded eraldusruumile. Sotsiaalministri 30.06.2009 määruse nr 58 „[Tervisekaitse nõuded erihoolekandeteenustele ja eraldusruumile](#)“ (edaspidi *tervisekaitse nõuete määrus*) § 7 lõike 1 järgi peab ööpäevaringse erihooldusteenuse osutajal, kes osutab ööpäevaringset erihooldusteenust kohtumäärusega hoolekandetasutusse paigutatud isikule, olema nõuetekohane eraldusruum – turvaline, ohutu,

---

<sup>7</sup> AS Hoolekandeteenused juhatuse 10.12.2012 otsuse nr 1-2/89 p 2.7 järgi peab eraldatut jälgima eraldamise otsuses märgitud tegevusjuhendaja, kelleks peaks võimaluse korral olema kliendi tugiisik.

valgustatud, nõuetekohase temperatuuri ja sobiva sisustusega, mis ei võimalda tekitada vigastusi teenust saavale isikule.

Kuna eraldusruumis oli lahtine potitool, tekkis õiguskantsleril kahtlus, kas selliselt on tagatud eraldusruumis viibija turvalisus. Puudulikuks peab õiguskantsler ka eraldusruumis asuva metallisõrestiku turvalisust. 2013. aasta novembris toimus Valkla Kodu eraldusruumis sündmus, mis lõppes eraldatu surmaga (vt AS Hoolekandeteenused 25.02.2014 kiri nr RJ-1/127-4 õiguskantslerile). Selle järgselt pole eraldusruumi metallisõrestike osas töötajate sõnutsi muudatusi tehtud. Kõnealust sündmust silmas pidades on eraldusruumis asuv metallisõrestik ilmselgelt potentsiaalseks ohuks ning tuleks asendada muude sobilike ja turvaliste meetmetega. Samuti tuleks konkreetset juhtumit silmas pidades hinnata kriitiliselt ülejäänud eraldusruumis olevate esemete (sh voodi) ohutust.

Kuivõrd eraldamise puhul on tegemist äärmiselt intensiivse põhiõiguste riivega, tuleb riive proportsionaalsuse tagamiseks pidada silmas ka seda, et riive põhiõigustele oleks ajaliselt nii lühike kui võimalik. Sellest saab tuletada ööpäevaringse erihooldusteenuse osutaja kohustuse aidata kaasa eraldamise aluste ära langemisele. Isiku rahunemisele ja temast lähtuva ohu ära langemisele võib aidata muu hulgas kaasa see, kui eraldusruum, kuhu isik paigutatakse, pakub rahustavat keskkonda. Samal seisukohal on ka piinamise ja ebainimliku või alandava kohtlemise või karistamise tõkestamise Euroopa komitee.<sup>8</sup>

Selleks, et eraldamine oleks võimalikult vähe isiku põhiõigusi riivav, on tervisekaitsenõuete määruse § 2 lõikes 2 sätestatud, et erihoolekandeteenuse osutajal peavad olema teenuse osutamiseks sobivad ruumid ning § 5 lõike 1 järgi peab erihoolekandeteenust saava isiku kasutuses olevate ruumide sisustus olema muu hulgas kooskõlas ruumide kasutusotstarbega ja vastama teenust saavate isikute vajadustele. Kuna eraldusruum peaks pakkuma isikule rahustavat keskkonda, tuleb ruum vastavalt sisustada.

Õiguskantsleri hinnangul ei ole Valkla Kodu eraldusruumi üldine seisukord jätkuvalt<sup>9</sup> (määratud madrats, dekoreerimata puitlaastplaadist seinad, metallisõrestik akna siseküljel) selline, mis pakuks eraldatule rahustavat keskkonda ja aitaks seeläbi kaasa eraldamise põhjuste äralangemisele.

Lisaks rahustava keskkonna puudumisele, mis võib takistada isiku eraldamise aluste ära langemist, tuleb silmas pidada, et PS §-st 10 tuleneb isiku inimväärse kohtlemise nõue ning PS §-st 18 keeld isikut julmalt või väarikust alandavalt kohelda. Väarikust alandava kohtlemiseni võib muu hulgas viia see (arvestades muid kaasuvaid asjaolusid), kui isik on sunnitud viibima ebarahuldavate tingimustega ruumides.<sup>10</sup>

Seega võib eraldusruumi üldine ebarahuldav seisukord muude asjaoludega koosmõjus viia ebaproportsionaalse eraldamiseni või isikut alandava kohtlemiseni.

### **(5.2.2.) Eraldatu jälgimine**

<sup>8</sup> Piinamise ja ebainimliku või alandava kohtlemise või karistamise tõkestamise Euroopa komitee 16. üldaruanne (CPT/Inf (2006) 35) on kättesaadav aadressil <http://www.cpt.coe.int/en/annual/rep-16.pdf>. Vt p 48.

<sup>9</sup> Õiguskantsler juhtis tähelepanu eraldusruumi seisukorrale ka oma [26.11.2012 toimunud kontrollkäigu kokkuvõttes](http://www.riigikohus.ee/26.11.2012-toimunud-kontrollkaigu-kokkuvottes).

<sup>10</sup> Vt ka Eesti Vabariigi põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne 2012. § 18, p 11. Kättesaadav aadressil <http://pohiseadus.ee/ptk-2/pg-18/>.

Samuti on seadusandja ühe nõudena näinud ette, et eraldatu peab eraldusruumis viibimise ajal olema pidevalt ööpäevaringse erihooldusteenuse osutaja järelevalve all (SHS § 20<sup>2</sup> lg 2). Seadusandja ei ole täpsustanud, mida ta on pideva järelevalve all silmas pidanud, kuid võttes arvesse tingimusi, millal isiku võib eraldusruumi paigutada (sh ohtlikkus endale või teistele), peab järelevalve olema selline, mis tagaks isiku ohutuse ning elu ja tervise kaitse.

Selleks, et tagada isiku järele pidev valve, tuleb töötajal isikut korrapäraselt ja piisava sagedusega jälgida. Arvestades seda, et pärast kella 20 on Valkla Kodu igas osakonnas tööl vaid üks tegevusjuhendaja ja töötajate sõnutsi peab eraldatut jälgima üldjuhul eraldatu tegevusjuhendaja, tekib eraldamise puhul olukord, kus järelevalveta jääb osakond, kust eraldatu tuli, või jääb pideva jälgimiseta eraldatu. SHS § 11<sup>52</sup> punktis 2 ja SHS § 20<sup>2</sup> lõikes 2 sätestatud silmas pidades peab kohtumääruse alusel ööpäevaringset erihooldusteenust osutades tagama teenuse osutaja samaaegselt mõlema kohustuse täitmise. Kuna aga ajavahemikul kell 20-8 viibib igas Valkla Kodu osakonnas vaid üks tegevusjuhendaja, ei ole võimalik tagada mõlema kohustuse samaaegset täitmist. Sellest lähtuvalt leiab õiguskantsler, et Valkla Kodus võib esineda tõsine oht eraldatu elule ja tervisele, kuna tema pidev jälgimine eraldusruumis olemise ajal ei pruugi olla tagatud. Kui tegevusjuhendaja otsustab jääda eraldatut jälgima, jäävad järelevalveta osakonda jäänud kliendid, kelle elu ja tervis võib olla tegevusjuhendaja puudumise tõttu samuti ohus (vt ka kokkuvõtte p 5.5, lk 20).

**Eelnevast lähtuvalt teeb õiguskantsler AS-le Hoolekandeteenused järgmised ettepanekud:**

- tagada eraldusruumis viibivale eraldatule turvaline ja rahunemist soodustav keskkond;
- tagada kinnises osakonnas eraldatu järele pidev valve selliselt, et eraldatu tegevusjuhendaja ei peaks eraldamise ajaks jätma järelevalveta ülejäänud osakonda.

**(5.3) Inimväärikuse tagamine**

Kontrollkäigul ilmnes, et Valkla Kodus esineb probleeme klientide inimväärikuse tagamisega, sh nii ööpäevaringse erihooldusteenuse sisulisel osutamisel kui ka teenuse osutamiseks sobiliku keskkonna loomisel.

Inimväärikuse põhimõtte tuleneb PS §-st 10 ja see on põhiseaduse üks põhiprintsiipidest. Ka Riigikohus on öelnud, et „[i]nimväärikus on kõigi isiku põhiõiguste alus ning põhiõiguste ja vabaduste kaitse eesmärk”.<sup>11</sup> Inimväärikuse põhimõttest tuleneb keeld sundida inimest tingimustesse, mis tema kui inimese väärikust alandaks. Inimväärikuse põhimõtte tuleneb selgelt ka [puuetega inimeste õiguste konventsiooni](#) artiklist 1, mis sätestab konventsiooni üldise eesmärgina riigi kohustuse edendada austust puuetega inimeste loomupärase väärikuse vastu ning artikkel 15 keelab üheselt väärikust alandava kohtlemise.

See, millal on inimese väärikust alandatud moel, mil vastavat tegevust võiks pidada teise inimese väärkohtlemiseks, ehk millal on rikutud PS §-s 18 sätestatud väärikust alandava kohtlemise keeldu, sõltub paljuski konkreetsetest asjaoludest (arvestada tuleb kohtlemise kestust, selle mõju isikule (nii kehalist kui vaimset), isiku sugu, vanust ning tervislikku seisundit,<sup>12</sup> erinevate tingimuste koosmõju ning konkreetse isiku olukorda<sup>13</sup>).

<sup>11</sup> Riigikohtu halduskolleegiumi otsus 22.03.2006, nr [3-3-1-2-06](#), p 10.

<sup>12</sup> Euroopa Inimõiguste Kohtu otsus [Engel vs Ungari](#), 20.05.2010, avaldus nr 46857/06, p 26

<sup>13</sup> Euroopa Inimõiguste Kohtu otsus [Alver vs Eesti](#), 08.02.2006, avaldus nr 64812/01, p 50.

Psüühikahäirega inimeste puhul peab arvestama nende eripärast tuleneva haavatavusega ning sellega, et nad ei ole alati võimelised andma selgelt märku, kuidas neile pakutav teenus ja kohtlemine mõjub. Sestap tuleb nende puhul tingimusi, milles neile teenust osutatakse (nii füüsilisi kui sisulisi) (edaspidi ka *kinnipidamistingimusi*), eriti põhjalikult ja tähelepanelikult silmas pidada. Selleks tuleb kinnipidamistingimuste puhul hinnata, milline on psüühikahäirega inimeste tervislik seisund, milline on neile pakutav meditsiiniline abi ja hooldus ning kas nende vabaduspõhiõiguse piiramise jätkamine on nende terviseseisundit silmas pidades põhjendatud.<sup>14</sup> Kõige muu kõrval tuleb arvesse võtta sedagi, kuidas on inimesel võimalik oma päeva sisustada, kuna ka see avaldab mõju inimväärikusele.<sup>15</sup>

Kui psüühikahäirega inimene on sunnitud viibima tingimustes (nii sisulistes kui füüsilistes), mille puhul ei ole arvestatud tema tervisliku seisundiga, võib see tekitada temas kergesti alaväärsustunnet ja jõuetust. Sobimatutes tingimustes hoidmine võib seega kaasa tuua tema tervise halvenemise, sh põhjustada stressi ja rahutust.<sup>16</sup> Stress ja rahutu olek võivad omakorda kaasa tuua aga vajaduse ohjeldusmeetmete rakendamiseks, mille kasutamist asutused peaksid ennetama. Seega on sobilikud kinnipidamistingimused hädavajalikud nii inimväärse kohtlemise tagamiseks<sup>17</sup> kui ka inimese suhtes piiravamate meetmete rakendamise vajaduse vältimiseks.

Selleks, et ööpäevaringsel erihooldusteenusel kohtumääruse alusel viibivatel inimestel oleks võimalik saada inimväärset teenust, on seadusandja sätestanud sotsiaalhoolekande seaduses, et ööpäevaringse erihooldusteenuse osutamise eesmärk on pakkuda isikule turvalise elukeskkonna, majutuse ja toitlustuse kõrval tema hooldamist ja ka arendamist, et tagada tema iseseisva toimetuleku säilimine ja suurenemine. Sellest eesmärgist kantuna on toodud välja täpsemad toimetuleku parendamiseks vajalikud tegevused, mida teenuse osutaja on kohustatud võimaldama konkreetse isiku vajadustest ja temale seatud eesmärgist lähtuvalt. Nii kuulub teenuse osutaja ülesannete hulka kliendi isiklike ja igapäevaasokuste kujundamine, kliendi juhendamine sotsiaalsete suhete loomisel, säilitamisel ja arendamisel, aja planeerimisel ja vaba aja sisustamisel, erinevate teenuste kasutamisel ja kliendi tööoskuste kujundamisel (SHS § 11<sup>49</sup> lg 2 p 1). Samuti on teenuse osutaja kohustatud tagama kliendile tema vajadustele vastava elukeskkonna (SHS § 11<sup>31</sup> lg 1 p 12).

Nii nagu eelnevalt märgitud, on ööpäevaringse erihooldusteenuse puhul oluline pakkuda klientidele majutuse, toitlustuse ja hooldamise kõrval nende arendamist, et säiliks või paraneks klientide iseseisev toimetulek. Eriti oluline on see kohtumääruse alusel teenust kasutavate inimeste puhul, kuna toimetuleku paranemisel on neil suuremad väljavaated saada teenuseid, kus nende põhiõigusi piiratakse vähem. Teisisõnu, klientide toimetulekuvõime paranemisel võib langeda ära vajadus nende vabaduspõhiõiguse piiramiseks ja nad saavad oma põhiõigusi ja -vabadusi nautida oluliselt suuremal määral.

Klientidele erinevate tegevuste pakkumisel peab teenuse osutaja jälgima iga konkreetse kliendi vajadusi ja temale seatud eesmärgi, kuna ühe psüühikahäirega inimese inimväärseks kohtlemiseks vajalik miinimumstandard võib olla erinev teisest psüühikahäirega inimesest.

---

<sup>14</sup> Euroopa Inimõiguste Kohtu otsus [Musial vs Poola](#), 26.03.1999, avaldus nr 24557/94, p 87- 88

<sup>15</sup> Nt on inimväärsete tingimuste tagamisel pidanud Euroopa Inimõiguste Kohus muude kinnipidamistingimuste kõrval ebapiisavaks seda, et inimene sai viibida igapäevaselt värskes õhus vaevalt ühe tunni ning kasutada raamatukogu ja vaba aja ruumi 2-3 korda nädalas umbes kaks tundi korraga, kus tal oli võimalik vaadata telerit, lugeda ja lauamänge mängida (vt [Musial vs Poola](#), p 95).

<sup>16</sup> [Musial vs Poola](#), p 96.

<sup>17</sup> Vt ka [CPT standardid CPT/Inf/E \(2002\) – Rev. 2006](#), lk 49, p 32 ja 34.

Teisisõnu tuleb psüühikahäiretega inimeste puhul igal üksikjuhtumil hinnata, millised on temale vajalikud piisavalt inimväärsed kinnipidamistingimused ja kohandada teenus tema vajadustele vastavaks. See nõue tuleneb otsesõnu SHS § 11<sup>49</sup> lõikest 2. Seega peab teenuse osutaja arvestama iga kliendi oskuste, võimete, tervises seisundi ja (eri)vajadustega. Arvestama peab sedagi, et sobivaid tegevusi peab jaguma nii meestele kui naistele.<sup>18</sup> Sama tuleb jälgida teenuse osutajal klientidele töötamise või töösarnase tegevuse võimaluste loomisel (SHS §11<sup>49</sup> lg 2 p 5) – teenuse osutaja ei saa piirduda vaid ühe tõise või töösarnase tegevuse pakkumisega, vaid peab arvestama erinevate, töö tegemiseks valmis olevate klientide huvide ja oskustega ning pakkuma mitmekülgseid võimalusi tööharjumuste säilitamiseks.

Õiguskantsler toob järgnevalt välja, millised probleemkohad jäid talle silma klientidele inimväärsete kinnipidamistingimuste tagamisel.

### **(5.3.1) Teenuse sisuline kvaliteet**

#### ***Klientidele pakutavad tegevused ja töövõimalused***

Valkla Kodu osakondade päevaplaanidest nähtus, et klientide päev peaks koosnema peamiselt järgmistest toimetustest – hügieenitoimingud, söögiks valmistumine, söömine ja koristamine nii üldruumides kui magamistubades. Lisaks on päevaplaanis viis kuni kuus suitsupausi (sõltuvalt osakonnast), aeg klienditööks, töölaadseteks tegevusteks, võimlemiseks, värskes õhus viibimiseks ja erinevateks vaba aja tegevusteks (joonistamine, lauamängud, kudumine, käsitöö, telerivaatamine, muusika kuulamine, klotsidega ja pusledega mängimine, raamatukogu, muusikatoa ja tundetoa kasutamine, jõusaal, küpsetamine).

Töötajad selgitasid, et Valkla Kodu klientidel on vaba aja sisustamiseks võimalik mängida kabet-malet, doominot, kaarte ja muid lauamänge, panna puslesid kokku, laenutada raamatukogust raamatuid, käia spordisaalis, joonistada, toimunud on tantsuõhtuid ja mõnes osakonnas ühiseid söögitegemisi. Veel oli töötajate sõnutsi seal võimalik tegeleda tööga ja pakkida katusedetaile ning valmistada paberkotte. Kohtumääruse alusel ööpäevaringset erihooldusteenust kasutavatest klientidest käis katusedetaile pakkimas töötajate hinnangul umbes kümme. Mõned kliendid said kasutada vabal ajal arvutit (kuulata muusikat, vaadata filme).

Samas märkis suurem osa intervjueeritud töötajatest, et vaba aja sisustamise võimalusi on Valkla Kodus väga vähe ning vaja oleks erinevaid, klientide eripärasid ja arengutaset arvestavaid tegevusi. Üks töötaja tõi välja, et oleks vaja selliseid tegevusi, mis sobivad meestele (praegu on neid vähe) ja mis hoiaksid n-õ vaimu värskes. Näiteks toodi välja, et olemas võiks olla puidutöökoda, lisaks katusedetailide pakkimisele võiks olla muid tõiseid tegevusi, kuna detailide pakkimine kõigile ei sobi, rohkem võiks korraldada ekskursioone. Varasemalt tegutses Valkla Kodus savituba ja sai kududa kaltsuvaipu ning olemas oli ka muusikaõpetaja. Savituba kadumisest oli töötajatel eriti kahju. Mitmed töötajad märkisid, et kuigi saab käia saalis, siis ei ole seal klientidel midagi väga teha ja nad tahavad sealt peagi lahkuda. Mõne osakonna töötajad selgitasid, et nende klientidel ei ole eripärast tulenevalt saalis sobilikke tegevusi ja kliendid käivad seal vaid keskkonna muutmise pärast. Mitmed töötajad kurtsid ka selle üle, et paljud kliendid on väga passiivsed – ei taha tegevustega kaasa tulla ega midagi teha.

---

<sup>18</sup> Vt ka CPT standardid [CPT/Inf/E \(2002\) – Rev. 2006](#), lk 70, p 25.

Tegevuste puudumise ja igavuse üle kurtsid enamik klientidest, tuues välja, et piisavalt tegevusi pole ei õues ega toas. Peamiste päeva sisustavate tegevustena tõid kliendid välja söömise, pesemise ja suitsetamise. Paljud märkisid, et soovivad muusikat kuulata, kasutada pikemalt arvutit, rohkem väljas jalutada. Katusedetailide pakkimise kohta märkis mitu klienti, et ei taha tööd teha, kuna töötasu on väike. Üks klient märkis, et varasemalt aitas ta värvida seinu ja oli abiks teiste klientide vannitamisel.

05.02. toimunud kontrollkäigu ajal vaatasid kliendid televiisorit, mõni üksik joonistas, mängis klotsidega või kaarte. Mitmed kliendid jalutasid tegevusetult koridoris või istusid ühisruumis diivanitel.

Kontrollkäigu järgselt edastas Valkla Kodu õiguskantslerile ka kinniste osakondade tööplaanid, milles olid kajastatud väga erinevad ja mitmekülgsed tegevused, kuid läbiviidud intervjuude põhjal võib järeldada, et neist tegevustest olid kättesaadaval vaid vähesed või pakuti neid vähesel määral.

Kontrollkäigul ja selle järgselt nähtust-kuuldust ilmneb, et kuigi Valkla Kodus on tehtud plaane erinevate tegevuste klientidele võimaldamiseks, siis tegelikkuses on klientide päevane aeg reeglina vähe sisustatud ning kliendid veedavad suurema osa päevast tegevusetult diivanitel istudes ja telerit vaadates. Jäi mulje, et planeeritud päevategevustest suuremat osa ei viida erinevatel põhjustel ellu.

Siinkohal peab õiguskantsler oluliseks Valkla Kodul välja selgitada, mis takistab tegevusjuhendajatel klientidega tegelemast. On võimalik, et põhjuseks võib olla tegevusjuhendajate ebapiisav arv päevasel ajal, klientide ebasobivad tegevused, tegevusjuhendajate teadmatus, kuidas kliente motiveerida jms. Sestap tuleks Valkla Kodul hinnata, kas vajalik on juurde võtta päevaseks ajaks enam töötajaid (nt erinevad tegevusjuhid, hooldajad). Näiteks C2.2 osakonnas kulub ilmselt teistest osakondadest enam aega hooldustoimingute tegemiseks, mistõttu jääb tegevusjuhendajatel klientidega sisuliseks tegelemiseks aega vähem. Samuti on ilmselt nimetatud osakonna klientide tegevustesse kaasamiseks vajalik enam teadmisi ja oskusi ning tegevusjuhendajad peaksid kokku leppima ühiste tehnikate ja võtete kasutamises, tagamaks klientidele selgus selles, mida neilt oodatakse. Üle tuleks vaadata seegi, kas klientidele pakutakse piisavalt nende arengutaset, sugu ja oskusi arvestavaid sobivaid tegevusi: kui konkreetset kliendil on nädala jooksul valida vaid ühe-kahe temale sobiva ja meelepärase tegevuse vahel, tekib tahes-tahtmata klientides vastumeelsus ja soovimatus ka meeldivates tegevustes kaasa lüüa. Sama olukord tekib ka siis, kui klient peab tegema asju, mis on tema jaoks liialt lihtsad või liialt keerulised. Vähetähtis pole ka see, kuidas motiveerida kliente tegevustes osalema. Võttes arvesse Valkla Kodus kinnistes osakondades viibivate klientide erinevaid psüühikahäireid, tervislikke seisundeid ja võimeid, tuleb kasutada erinevate sihtgruppide peal erinevaid tehnikaid. Kui klientide motiveerimisega tekib raskusi, tuleks hinnata, kas tegevusjuhendajaid oleks vaja vastavate tehnikate ja võtete osas koolitada. Kahtlemata on oluline siinjuures iga kliendi psüühikahäirest ja tema vajadustest tulenevate eripäradega kursis olla ning teada, mis võtteid on üldse võimalik konkreetse häire puhul rakendada ja milliseid mitte.

Töötegevuste ja töölaadsete tegevuste puhul tekkis õiguskantsleril kõhkluksi, kas neid pakutakse Valkla Kodus piisavalt. Oli küll olemas võimalus paberikottide valmistamiseks ja katusedetailide pakkimiseks, kuid näis, et nimetatud tegevused ei olnud erinevatel põhjustel klientidele sobivad. Valkla Kodus pakuti igapäevaselt võimalusi majapidamistöde tegemiseks (koristamine, söögiajaga seotud toimingud) ja aeg-ajalt kolimisel, ruumide dekoreerimisel ja abistada mööbli kokkupanekul. Neist tegevustest ja klientide-töötajatega

vestlustest jäi kõlama, et meestele sobivaid tegevusi on vähe ja neid pakutakse vaid aeg-ajalt. Seetõttu peab õiguskantsler klientidele inimväärika, arendava ja toimetulekuvõimet parandava teenuse tagamiseks vajalikuks, et klientidele võimaldatakse erinevaid tõiseid ja töösarnaseid tegevusi, mis sobiksid erinevast soost ja erinevate oskustega klientidele.

### ***Individuaalne lähenemine***

Kontrollkäigul ilmnas, et klientidega läbi viidavate tegevuste plaanimiseks kasutatakse Valkla Kodus tegevusplaani ja tööplaani ning juba läbi viidud tegevuste kajastamiseks kliendipäevikut.

Tegevusplaanidega tutvudes selgus, et kuigi klientidele on tegevusplaan üldjuhul tehtud ja ka selles vajalikud tegevused ette nähtud, siis sisuliselt neid ei järgita. Nii oli C2.2. osakonna kliendi K.M. tegevusplaanis kirjas, et ta peaks igapäevaselt väljas jalutama. Samas selgitasid aga osakonna tegevusjuhendajad, et nad ei käi talvisel ajal klientidega igapäevaselt väljas (selles osakonnas käidi viimati väljas käigule eelneval nädalal). Sama kliendi tegevusplaani nähtus veel, et jalutuskäigud osakonnast väljas on vajalikud tema probleemse käitumise lahendamiseks. Kõnealuse kliendi puhul oli märgitud, et tema kommunikatiivsete oskuste parendamiseks märgistatakse keskkond PCS piltidega ning selle tegevuse alguseks oli märgitud 01.07.2014. Kontrollkäigu läbiviimise ajal puudusid aga kõnealuse kliendi osakonnas PCS pildid. Samuti tekkis selle kliendi tegevusplaani puhul kahtlus, kas see on piisavalt tegevusi sisaldav: plaanis oli ette nähtud sisuliselt kaks tegevust (jalutamine ja lusikaga söömise oskuse säilitamine). Lisaks oli märgitud tegevusena, et klient peab olema päeval eluruumis ja tegevusjuhendaja peab olema tema silmapiiril, mille puhul jäi ebaselgeks, millist tegevust kliendilt selles olukorras oodati. Kliendi tegevusplaanis puudusid hinnangud kliendi tegevuste läbiviimisele.

Pärast kontrollkäiku edastas Valkla Kodu ka klientide tööplaanid, milles kajastusid erinevad tegevused, mida kliendid peaksid päeva jooksul tegema. Need tegevused erinesid aga klientide tegevusplaanis märgitust. Nii näiteks oli kliendi K.M. puhul tema tööplaanis märgitud tegevusteks joonistamine, vestlusring (mida alles plaanitakse tegema hakata), klotsidega mängimine, tugiisikuga rääkimine ja vaba aeg. K.M.-le koostatud kliendipäevikusse ei olnud kantud ühtegi märget temaga läbiviidud sisuliste tegevuste kohta viimase üheksa kuu jooksul.

Teise C2.2 osakonna kliendi A.P. puhul ilmnas, et tema igapäevaseks ja ainsaks tegevuseks oli tööplaanis märgitud klotsidega mängimine. Ka tema kliendipäevikus ei kajastunud, et temaga oleks läbi viidud sisulisi tegevusi.

B1.2. osakonna kliendi A.T. tegevusplaan sisaldas seevastu väga mitmeid tegevusi tema oskuste säilitamiseks ja parendamiseks. Positiivseks tuleb pidada, et selle kliendi puhul oli hinnatud tema arengut tegevusplaanis toodu suhtes igakuiselt. Samas tekitas aga küsitavusi, kas igakuised tegevusplaanid hinnangud olid piisavalt asja- ja ajakohased. Suurem osa nelja viimase kuu hinnangutest olid sõna-sõnalt ühesugused, mistõttu tekkis kahtlus, kas kliendi seisundi hinnangud on sisuliselt läbi viidud.

Lisaks märkisid mõned tegevusjuhendajad, et kõikidele klientidele ei ole veel tehtud tegevusplaanid, kuid need on tegemisel.

Selleks, et tagada igale kohtumääruse alusel ööpäevaringset erihooldusteenust kasutavale kliendile inimväärset tingimust ja luua talle võimalused tavaühiskonda naasmiseks, tuleb

arvestada iga konkreetse kliendi erivajadustega. Seetõttu ongi seadusandja sätestanud teenuseosutajale kohustuse koostada igale teenusel viibivale isikule tegevusplaani, mis vastab just selle isiku vajadustele ja sisaldab tema arenguks vajalikke tegevusi (SHS §11<sup>33</sup> lg 2 p 2). Samuti on vajalik tegevusplaanis kajastada vähemalt kord kvartalis hinnang tegevuste läbiviimise kohta. Valkla Kodu klientidele koostatud tegevusplaane läbi vaadates ilmnes aga, et klientidele koostatud tegevusplaani ei ole alati sisukad (tegevusplaanis sisaldus väga vähe tegevusi) ning isegi selles kajastatud väheseid tegevusi ei täidetud. Täiendavalt selgus, et eraldi on tehtud klientidele veel tööplaanid, milles olevad tegevused erinesid nende tegevusplaanides toodust.

Õiguskantsler leiab, et tegevusplaani peab olema eranditult koostatud igale kliendile. See on dokument, mis peab andma tegevusjuhendajatele ühise suunise, kuidas konkreetse kliendi arengule kaasa aidata, sisaldades selleks kõiki vajalikke tegevusi, mida kliendiga tuleb läbi viia.<sup>19</sup> Selleks, et kliendi viibimine teenusel oleks mõtestatud ja eesmärgipärane, tuleb tegevusplaanis märgitud tegevusi ka tegelikkuses ellu viia. Kui märgitud tegevused ei ole enam sobivad või asjakohased, tuleb teenuse osutajal kliendile tehtud tegevusplaani üle vaadata ning seda vajadusel muuta ja täiendada. Lisaks peab kajastuma iga kliendi tegevusplaanis hinnang läbiviidud tegevuste kohta.

Klientidega läbi viidavate tegevuste osas tekitab segadust tööplaanide olemasolu ja funktsioon, kuna need sisaldasid tegevusplaanidest erinevaid tegevusi. Ebaselgeks jäi, millist plaani kliendi puhul jälgitakse.

Kokkuvõtvalt selgus kontrollkäikudel, et Valkla Kodus ei olnud tegevusplaanid kõikidele klientidele koostatud, mõnedes läbivaadatud tegevusplaanides sisaldus väga vähe mõtestatud tegevusi ning iga tegevuse puhul polnud selge, kuidas see aitab kliendi arengule kaasa, tegevusplaanis märgitud tegevusi ei viidud tegelikkuses ellu, kõikides tegevusplaanides ei kajastunud hinnangut tegevuste läbiviimise kohta ning segadusttekitav oli dubleerivate plaanide olemasolu.

Eeltoodut silmas pidades leiab õiguskantsler, et Valkla Kodus ei ole tagatud kõikide klientide puhul nende individuaalsusega arvestamine ja nende vajadustele vastava teenuse osutamine.

Võttes arvesse

- Valkla Kodus klientide sisulistes tegevustes kaasatuse ebapiisavust,
- sobivate töö- ja töösarnaste tegevuste võimalikku nappust ja
- klientidele koostatud tegevusplaanides esinevaid puudusi individuaalse lähenemise tagamisel,

leiab õiguskantsler, et Valkla Kodus ei ole ööpäevaringse erihooldusteenuse osutamine tagatud sisulisel moel klientide individuaalsust arvestades ning klientide iseseisva toimetuleku parendamine ja säilitamine on jäänud tagaplaanile. Klientide päeva kvaliteetne ja mõtestatud sisustamine igapäevase eripära arvestavalt on eriti kohtumääruse alusel teenusel viibivate isikute puhul oluline nende vabaduspõhiõiguse piiramise aluse ära langemise soodustamiseks. Seetõttu leiab õiguskantsler, et Valkla Kodus esineb tugevaid puudujääke klientidele inimväärse teenuse tagamisega.

<sup>19</sup> [Sotsiaalhoolekande seaduse, puuetega inimeste sotsiaaltoetuste seaduse ja nendega seonduvate seaduste muutmise seaduse \(370 SE\) seletuskirja](#) kohaselt “[t]agab tegevusplaanide olemasolu iga isiku puhul individuaalse lähenemise ning teenuse kohandamise iga konkreetse isiku ootuste ja huvidega. Erihoolekandeteenused koosnevad reast tegevustest, mida teenuse raames tuleb ellu viia, kuid iga konkreetse isiku puhul on oluline teenuse raames pakkuda talle just neid tegevusi, mis on tema vajadustele kohased ja teenuse osutamise eesmärgi täitmiseks kõige vajalikumad.”

## *Värskes õhus viibimine*

Vestlusest Valkla Kodu töötajatega selgus, et mõnes osakonnas ei käi kõik kliendid igapäevaselt värskes õhus. Ühes osakonnas intervjueeritud tegevusjuhendaja sõnade kohaselt käisid mõned kliendid viimati väljas nädal enne kontrollkäigu toimumist. Põhjusena tõid töötajad välja, et paljud kliendid ei soovi ise välja minna ja kuna töötajaid ei ole piisavalt, siis ei saa teha ka nii, et osa kliente läheb välja ja osad jäävad tuppa. Kui kliendid ka välja lähevad, siis viibivad mõne osakonna kliendid seal talvisel ajal u 5 minutit, kuna neil hakkab külm. Mõnes osakonnas viibisid kliendid värskes õhus 30-60 minutit. Töötajad märkisid, et kliendid saavad värskes õhus olla ka suitsupauside ajal, mida on päevas 5-6 tükki ning tihti lähevad suitsupausi ajal välja ka need, kes ei suitseta.

Nii mõnigi klient märkis, et õues väikeses aias ei ole midagi teha. Ka ringkäigul ei paistnud jalutuslal silma muud peale võrkiige ja pinkide. Töötajate selgituste kohaselt kliendid õues peamiselt jalutavad, mõnikord ka lükkavad lund, riisuvad lehti, pikutavad murul, mängivad palli.

Õiguskantsler leiab, et värskes õhus viibimine on kohtumääruse alusel ööpäevaringset erihooldusteenust kasutavatele klientidele oluline, kuna võimaldab klientidele suuremat kehalist aktiivsust kui siseruumides see võimalik on. Suurem kehaline aktiivsus on kasulik klientide tervisele. Lisaks võib aidata värskes õhus liikumine ja toimetamine kaasa klientide rahutusseisundite vähenemisele, kuna suurem kehaline koormus väsitab kliente.

Kontrollkäigul selgus, et Valkla Kodus ei ole igas osakonnas kõikidel klientidel võimalik (või puudus neil väljas olemiseks tahe) igapäevaselt väljas viibida. Vestlustest töötajatega jäi mulje, et värskes õhus viibimiseks loetakse ka suitsupausidel käimist, mil õhk on tubakasuitsune ja liikumine minimaalne. Klientidega vestlustest ilmses veel, et jalutuslal pole sageli midagi teha ning õues viiakse organiseeritud tegevusi läbi vaid aeg-ajalt.

Kuna osad mittersuitsetajad käivad koos suitsetajatega suitsupausidel kaasas, peab õiguskantsler oluliseks juhtida tähelepanu mittersuitsetajate tervise kaitse vajadusele. Tubakasuits avaldab isikute tervisele ebasoovitavat mõju ning ohustab nii aktiivselt suitsetajaid kui ka passiivseid suitsetajaid.<sup>20</sup> PS § 28 lõike 1 järgi on igäühel õigus tervise kaitsele. Kaitsta tuleb ka kohtumääruse alusel ööpäevaringset erihooldusteenust kasutavate klientide tervist. Seetõttu tuleb klientidele tagada, et nad saaksid viibida tingimustes, mis ei kahjusta nende tervist. Kui mittersuitsetajad soovivad minna koos suitsetajatega välja, on see ilmselt märk sellest, et mittersuitsetajad sooviksid täiendavalt vabas õhus viibida.<sup>21</sup> Seejuures tuleb arvestada, et mittersuitsetajate pidev ja pikaajaline viibimine tubakasuitsus võib kaasa tuua nende jaoks ebainimlikud kinnipidamistingimused<sup>22</sup>, kuna kliendid on asutuse elukorraldusest tulenevalt sunnitud hingama neile kahjulikku tubakasuitsu, et saada enam värskes õhus viibida.<sup>23</sup> Samuti on kliendid sunnitud viibima neile ebasobivates ja

<sup>20</sup> Tervise Arengu Instituudi trükis „Passiivne ehk kaudne suitsetamine“, 2008.

<sup>21</sup> Ebamõistlik oleks takistada ka mittersuitsetajatel väljas käimist, kuna see annaks signaali, et täiendavaid värskes õhus viibimisi võimaldatakse vaid suitsetajatele ja see omakorda võib suurendada inimese tervisele ohtlike harjumuste kujundamist. Seetõttu tuleks Valkla Kodus võimaldada mittersuitsetajatele nende soovil täiendavaid värskes õhus viibimise pause.

<sup>22</sup> Euroopa Inimõiguste Kohtu 30.07.2013 otsus [Toma Barbu vs Rumeenia](#), avaldus nr 19730/10, p 61.

<sup>23</sup> Samuti on Riigikohus leidnud, et isiku väärikust alandab see, kui teda on pandud olukorda, kus ta on sunnitud suitsu sisse hingama. Vt täpsemalt Riigikohtu halduskolleeegiumi 22.05.2014 määrust nr [3-3-1-30-14](#), p 16, ja halduskolleeegiumi 28.02.2014 otsust nr [3-3-1-6-14](#), p 13.

tervistkahjustavates tingimustes, kui suitsetamisalalt tulev suits kandub siseruumidesse (vt ka punktis 4 perearsti märkust 8).

Nii ebapiisav värskes õhus viibimine, napid ja ebaregulaarsed tegevusvõimalused jalutuslalal kui mittesuitsetajate pealesunnitud tubakasuitsus viibimine võivad nii üksikuna kui teiste faktoritega koosmõjus põhjustada konkreetse kliendi suhtes ebainimlikud kinnipidamistingimused.

### ***Magamistubade lukustamine päevasel ajal***

C2.2 osakonnas oli klientidel keelatud päevasel ajal (v.a vaipse tunni ajal) oma toas olla (magamistubade ukseid olid lukus), mistõttu pikutas näiteks üks klient puust pingil, paljud istusid samal ajal tegevusetult diivanil. Tõõtajate sõnul ei tulevat muidu mõned kliendid üldse oma tubadest välja, kui neil lubatakse päev läbi oma magamistoas olla.

Õiguskantsler leiab, et magamistubade lukustamine päevasel ajal ei taga täiel määral klientide tegevustesse kaasamist: vaatamata sellele, et kliendid olid ühisruumides, istus suurem osa neist passiivselt diivanitel ja üks klient magas puust pinkidel. Mõtestatud ja sisulisse tegevusse olid haaratud ringkäigu ajal vaid üksikud kliendid. Seega ei täitnud klientide magamistubade lukustamine päevaseks ajaks sisuliselt eesmärki kaasata kliente enam tegevustesse ehk õiguskantsleri hinnangul on valitud klientide aktiveerimiseks ebakohane meede.<sup>24</sup> Kui Valkla Kodus oleks klientidel võimalik osaleda köitvates ja mitmekesistes tegevustes, puuduks suure tõenäosusega ka vajadus magamistubade uste lukustamise järele. Õiguskantsler peab siinkohal vajalikuks ka meelde tuletada, et enamik kliente viibib teenusel pikka aega, mis tähendab, et neile klientidele on see koduks, kus peaks arvestatama iga kliendi vajadusi, sh vajadust olla omaette või pikutada oma toas mugaval voodil.

Seega võttes arvesse, et Valkla Kodus

- ei võimaldata kõikidele klientidele nende vajadustele, oskustele ja võimetele sobivaid erinevaid päevase aja sisustamise võimalusi ja tõiseid tegevusi piisavalt hulgal,
- ei ole igale kliendile tagatud individuaalset, tema vajadustest lähtuvat lähenemist sisulise teenuse osutamisel,
- ei ole kõikidel klientidel võimalik viibida piisavalt ja regulaarselt värskes õhus,
- esineb passiivse suitsetamise oht,

leiab õiguskantsler, et Valkla Kodus ei ole tagatud kõikidele klientidele inimväärset tingimused nõuetekohase ööpäevaringse erihooldusteenuse saamiseks.

### **Eelnevast lähtuvalt teeb õiguskantsler inimväärsete kinnipidamistingimuste tagamiseks AS-le Hoolekandeteenused järgmised ettepanekud:**

- **analüüsida põhjuseid, miks kinniste osakondade klientidele ei võimaldata päevasel ajal neile plaanitud tegevusi, ja leida asjakohased sobivad lahendused klientidele ette nähtud tegevuste võimaldamiseks;**
- **võimaldada kõikidele klientidele, kelle tervis seda lubab, regulaarselt ja piisavalt värskes õhus viibimist ning motiveerida neid enam värskes õhus viibima, mh luues selleks jalutuslalal senisest enam võimalusi vaba aja veetmiseks ja korraldada regulaarselt klientidele sobivaid aktiivseid tegevusi;**
- **tagada tubakasuitsuvaba keskkond siseruumides ja luua mittesuitsetavatele klientidele võimalused värskes õhus viibimiseks suitsetajatest eemal, kaitsmaks nii kliente kui töötajaid passiivse suitsetamise eest.**

<sup>24</sup> Vt ka CPT 09.12.2014 aruanne Küprosele, [CPT/Inf \(2014\) 31](#), p 94.

- tagada kõikidele klientidele nende võimetele ja oskustele sobivad igapäevased tegevused, mis aitaksid kaasa nende iseseisva toimetuleku säilimisele ja parendamisele ning loovad eeldused nõusolekuta hoolduse vajaduse kadumiseks;
- koostada kõikidele klientidele tegevusplaanid, mis sisaldaksid iga kliendi iseseisva toimetuleku säilitamiseks või parendamiseks kõiki vajalikke ja nende vajadustele vastavaid tegevusi ja hinnanguid tegevuste läbiviimise kohta;
- tagada, et tegevusplaanis ette nähtud tegevusi ka tegelikult ellu viiakse ettenähtud sagedusega ja tähtajaks; vältida klientide magamistubade lukustamist päevasel ajal ning tagada klientide tegevustesse kaasamine muul, sobivamal moel.

### **(5.3.2) Teenuse füüsiline keskkond**

#### *Taastumist soodustav keskkond*

Kõikides osakondades, kus osutati ööpäevaringset erihooldusteenust kohtumääruse alusel, oli nii osakonna ühisruumides kui vähemalt pooltes (üldjuhul maja tiiva otsast vaadates paremal küljel asuvates) magamistubades akende ees seespool metallisõrestikud. Metallisõrestikud asetsesid ka kolmanda korruse katuseakende ees.

Maja tiivad, kus osutati kohtumääruse alusel teenust, olid piiratud u 3,5-4m kõrguse võrkaiaga, millele oli lisatud okastraattõke. Töötajate sõnade kohaselt on võrkaed varustatud nii liikumis- kui surveanduritega. Jalutushoov ja võrkaia ääred olid kaetud mitme valvekaameraga. Okastraattõke oli pandud veel Valkla Kodu hoone tiibu ühendava hooneosa katusele.

Töötajate sõnade kohaselt on metallisõrestikud pandud akende ette eelkõige kogukonnas turvalisustunde tekitamise pärast. Kliente silmas pidades võiks töötajate hinnangul vähemalt pooltel klientidel metallisõrestikud akende eest ära võtta. Samuti märkisid Valkla Kodu töötajad, et metallisõrestikud akende ees on ebapraktilised, kuna suvisel ajal ei ole võimalik hästi aknaid avada ja ruume õhutada, mistõttu võib õhutemperatuur ruumides olla soovitud kõrgem. Vähemalt üks intervjuueeritud tegevusjuhendajatest nentis, et akende ees olevad trellid on põhjustanud klientide hulgas pahameelt. Samuti oli intervjuueeritud klientide seas neid, kellele akende ees olevad trellid ei meeldinud.

Ringkäigul osakondades ilmnes, et mõnede magamistubade (eeskätt osakonnas C2.2) sisustusse kuulus vaid voodi, tool ja/või kapike. Mitme magamistuba seinad ja mööbel olid kulunud olekuga ja vajasis värskendamist, tubadest kulgesid läbi katmata ventilatsioonitorud. C2.2. osakonna magamistubade seintel puudusid fotod, joonistused jms dekoratiivesemed, tubades ei olnud kohtvalgusteid, osadel akendel puudusid aknakatted. Osakonna üldruumides olid toolid, paar puupinki, lauad, diivanid ja metallisõrestiku taga asuv teler. Osakonna tubades ja ühisruumides oli kasutatud helesinist värvilahendust.

Nagu punktis 5.3 märgitud, peavad psüühikahäirega inimeste kinnipidamistingimused olema sellised, mis ei tekita neile stressi ega põhjusta alaväärsustunnet. Sellest eesmärgist ajendatuna on seadusandja kohustanud erihoolekandeteenuse osutajat tagama ööpäevaringse

erihooldusteenuse osutamise tingimustes, mis on selleks sobivad, vastama teenust saava isiku vajadustele ja olema turvalised.<sup>25</sup>

Nagu öeldud, tuleb teenuse osutajale ööpäevaringse erihooldusteenuse osutamise käigus tagada teenusekasutaja hooldamine ja arendamine (SHS § 11<sup>49</sup> lg 1). Sellest lähtuvalt saab sobilikeks kinnipidamistingimusteks lugeda selliseid, mis nimetatud eesmärkidele kaasa aitavad. Lisaks on sobivad kinnipidamistingimused sellised, mis ei tekita teenusekasutajates hirmu, alaväärsust ja rahutust. Sobivaks keskkonnaks on loetud tingimusi, mis loovad positiivse, terapeutilise õhkkonna: tagavad igale inimesele piisava ruumi, valgustuse, temperatuuri ja ventilatsiooni, rahuldava asutuse üldseisukorra ning kus erilist tähelepanu on pööratud magamistubade ja vaba aja ruumide kaunistamisele.<sup>26</sup>

Ülaltoodust selgub, et Valkla Kodu osades kinnistes osakondades oli kasutatud ohtralt metallsõrestikke nii magamistubade kui ühisruumide akende ees, mis tekitas nii töötajate kui klientide sõnutsi osades klientides negatiivseid tundeid. Samuti oli jalutusaed ja hoone katus ääristatud okastraadiga. Jalutusaeda ümbritses kõrge aed. Mõnedes osakondades (eriti osakondades C2.2. ja C1.2.) olid klientide elamistingimused nii magamistubades kui ühisruumides väga askeetlikud: puudusid seintel joonistused, klientide pildid, magamistubades oli kasutamiseks enamasti vaid voodi ja tool, mõningal juhul isegi vaid voodi. Magamistubades sai kasutada vaid laelampi, mis põles eredalt ka õhtusel ajal. Ühisruumide sisustus oli samuti kasin ega pakkunud klientidele hubast, taastumist soodustavat keskkonda. Ka magamistubades ja ühisruumides kasutatavad värvilahendused ei tekitanud meeldivat ega positiivset õhkkonda, mis oleks aidanud kaasa magamistubade isikupärastamisele.

Arvestades kõiki eelmainitud tingimusi koosmõjus pidevalt silmatorkavate metallsõrestike ja okastraadiga ei saa õiguskantsleri hinnangul Valkla Kodus pakutavat keskkonda pidada seal viibivate klientide paranemist soodustavaks<sup>27</sup> ja on kaheldav, kas sellist keskkonda saab pidada seal viibivate klientide seisundit arvestades inimväärseks.

Metallsõrestike ning okastraadiga ääristatud jalutusaia ja katuseäärte osas kahtleb õiguskantsler, kas nende olemasolu Valkla Kodus on eesmärgipärane ja nende paigutamisel kaalutud põhjalikult muid, inimväärlikust vähem riivavamaid alternatiive. Mitmed asutuse töötajad märkisid, et metallsõrestikud on suuremalt jaolt vajalikud Valkla Kodu ümbritseva kogukonna rahustamiseks, mitte niivõrd klientide põgenemise takistamiseks. Seega tekitas kahtlusi, kas ja kuivõrd on metallsõrestike ja okastraadi paigaldamisel arvesse võetud Valkla Kodu klientide huve. Ebaselgeks jäi ka, kas ja milliseid alternatiivseid, inimväärlikust vähem riivavamaid meetmeid<sup>28</sup> oli kaalutud klientide põgenemise vältimiseks. Siinkohal soovib õiguskantsler juhtida tähelepanu asjaolule, et piinamise ja ebainimliku või alandava kohtlemise või karistamise tõkestamise Euroopa komitee on pidanud trellide olemasolu psühhiaatriaigla akuutosakonna akendel ebasobivaks meetmeks ning viidanud muude võimaluste olemasolule.<sup>29</sup>

<sup>25</sup> Vt tervisekaitseõuete määrus § 2 lg 2 ja § 4 lg 1. Tervisekaitseõuete määruse seletuskirja (30.04.2009) kohaselt on sobivate tingimuste all silmas peetud seda, et arvestatud on teenusel viibivate isikute vajadusi ja erivajadusi. Seletuskiri on kättesaadav aadressil <http://eelnou.d.valitsus.ee>.

<sup>26</sup> CPT 20.01.2009 aruanne Kosovole, [CPT/Inf \(2009\) 3](#), p 108.

<sup>27</sup> Vt ka CPT 17.08.2011 aruanne Armeeniale, [CPT/Inf \(2011\) 24](#), p 134.

<sup>28</sup> Näiteks on võimalik hoone välisküljele, akende kõrgusele paigaldada [perimeeter-andurid](#), mis reageerivad liikumisele akende lähedal, tagades selliselt kiire kontrolli hoonest väljumise ja ka selsesse sisenemise üle.

<sup>29</sup> CPT 19.07.2013 aruanne Sloveeniale, [CPT/Inf \(2013\) 16](#), p 83.

Võimalik, et olemasolev lahendus metallsõrestike näol võib lisaks eeltoodule põhjustada ebapiisava õhutuse ja palaval ajal ebasobiva ruumitemperatuuri.

### ***Muud olmetingimused***

Ringkäigul oli osakondade tualettruumides tunda üldjuhul tugevat uriinilehka, tualetipotid ja kraanikausid olid räpased. Osadel WC-kabiinidel puudus ukse lukustamine võimalus (nt C3.2 osakonnas), lukustada polnud võimalik ka duširuumi ust.

Lisaks kõikidele eelmärgitud asjaoludele mõjutab inimväärsete kinnipidamistingimuste tagamist seegi, kui kliendid on sunnitud kasutama räpaseid ja ebahügieenilisi hügieeniruumi<sup>30</sup> ning kus klientidel puudub võimalus piisavaks privaatsuseks<sup>31</sup>.

### **Eelnevast lähtuvalt teeb õiguskantsler AS-le Hoolekandeteenused järgmised ettepanekud:**

- **analüüsida metallsõrestike ja okastraadi kasutamise vajadust ja eesmärki Valkla Kodu ning kaaluda metallsõrestikele ja okastraadile alternatiivsete, Valkla Kodu klientide huve arvestavate, lahenduste kasutamist, hinnates seejuures eraldi, millistel klientidel on kaldumus põgenemisele;**
- **luua klientidele võimalused puhaste hügieeniruumide privaatseks kasutamiseks.**

### **(5.4) Ravimite manustamine ja käitlemine**

Õiguskantsler soovib esmalt tunnustada Valkla Kodu, et ravimite manustamise ja säilitamise osas oli olukord võrreldes 2014. aasta veebruariga paranenud – tegevusjuhendajad olid teadlikud, et neil puudub õigus klientidele ise omal äranägemisel retseptiravimeid jagada.

Osakondades oli olemas üldjuhul vaid käsimüügiravimid, mida tegevusjuhendajad vajaduse korral klientidele andsid. Samas oli ühes osakonnas olemas tegevusjuhendajate käes haloperidoli<sup>32</sup> suukaudsed tilgad, mida tuli ühele kliendile raviplaani kohaselt vajadusel anda.

Kuna ühes osakonnas oli siiski veel olemas tegevusjuhendajate käes vajadusel manustamiseks haloperidoli suukaudsed tilgad, juhib õiguskantsler teistkordselt probleemile tähelepanu.

PS §-dest 16 ja 28 tuleneb igäühe õigus elu ja tervise kaitsele. Muu hulgas tähendab see ka seda, et inimesele vajalikke ravimeid määrab vastava väljaõppega isik. On üldteada, et ravimid, eriti retseptiravimid, sisaldavad erinevaid aineid, mis mõjutavad inimese organismi ning oskamatul kasutamisel võivad ravimid, sh nende koos- ja kõrvalmõjud, kaasa tuua ohu inimese elule või tervisele. Sellest tulenevalt on ravimiseaduse § 33 lg 7 alusel valdkonna eest vastutav minister sätestanud, et ravimeid võivad välja kirjutada vaid arstid, hambaarstid ja ämmaemandad.<sup>33</sup> Ühtlasi tähendab see, et nimetatud isikud vastutavad selle eest, et välja kirjutatud ravim oleks inimesele sobiv ega tekitaks ohtu tema elule ega tervisele.

On mõeldav, et arsti hinnangul ei pea isik talle välja kirjutatud ravimeid võtma pidevalt, vaid nt haiguse ägenemisel. Sellise raviskeemi puhul tuleb aga tagada, et vajadust isikule ravimit

<sup>30</sup> Euroopa Inimõiguste Kohtu otsus [Stanev vs Bulgaaria](#), avaldus nr 36760/06, p209.

<sup>31</sup> Euroopa Inimõiguste Kohtu otsus [Kalashnikov vs Venemaa](#), avaldus nr 47095/99, p 99.

<sup>32</sup> Haloperidol on neuroleptikum. See omab antipsühhootilist toimet ning leevendab psühhomotoorset rahutust. Ravimi kirjeldus on kättesaadav: <http://www.rx.ee/h/3000-haloperidol-richter.html?start=1>

<sup>33</sup> Nimetatud nõue tuleneb sotsiaalministri 18.02.2005 a määruse nr 30 "[Ravimite väljakirjutamise ja apteekidest väljastamise tingimused ja kord ning retsepti vorm](#)" § 2 lõikest 2.

manustada hindaks tervishoiutöötaja (nt õde), mitte tegevusjuhendaja. SHS § 11<sup>51</sup> lg 5 näeb ette, et kui ööpäevaringset erihooldusteenust osutatakse kohtumäärusega hoolekandetasutusse paigutatud isikutele, tagab teenuse osutaja iseseisva õendusabi kättesaadavuse 20 teenust saava kohtumäärusega hoolekandetasutusse paigutatud isiku kohta vähemalt 40 tundi nädalas. Õe ülesannete hulka kuulub tulenevalt sotsiaalministri 13.08.2010 määruse nr 55 „[Iseseisvalt osutada lubatud ambulatoorsete õendusabiteenuste loetelu ja nende hulka kuuluvad tegevused](#)“ § 4 lõike 6 punktist 3 manustada ravimeid i/m; i/v; s/c per/os; per/rectum arsti otsuse alusel.

Eeltoodust saab järeldada, et kui arst on määranud kohtumääruse alusel erihooldusteenusele suunatud isikule ravimi, mida tuleb manustada vaid teatud juhul, on pädev isiku seisundit hindama vähemalt tervishoiutöötajast õde, mitte aga ilma meditsiinialase hariduseta tegevusjuhendaja. Ka juhul, kui ravimi manustamise vajaduse üle otsustab õde, võivad ravimi ebaõigel manustamise olla patsiendi jaoks rängad või lihtsalt ebasoovitavad tagajärjed, sest arsti pädevuseta tervishoiutöötaja ei pruugi olla võimeline hindama kõiki terviseriske nende kogumis (nt kõrvalmõjud koos teiste ravimitega, mis isik võtab, või ravimi üldised kõrvalmõjud). Seda enam on isik ohustatud, kui ravimi manustamise üle otsustab tegevusjuhendaja, kellel puudub üldse meditsiinialane haridus.<sup>34</sup>

Kuigi klientide jaoks on erihooldekodu lühemat või pikemat aega nende elukohaks (koduks), on tegu siiski asutuse/institutsiooniga. Muu hulgas kohaldub Valkla Kodule [rahvatervise seadus](#), mille § 4 p 10 järgi ei tohi teenuste osutamine hoolekandetasutustes kahjustada isiku tervist. Kohtumääruse alusel teenusel olevad isikud on raskete psüühikaprobleemidega, kes on just seetõttu teenusele suunatud, et kodustes tingimustes pole nende ohutust endale ja teistele võimalik tagada. Vaja on spetsialiseeritud asutust koos vastavalt väljaõppinud personaliga. Seega peab tegu olema professionaalse lähenemisega teenusele, mille eesmärgiks on turvalisuse tagamine, muu hulgas ravimite manustamisel. Eeltoodu tõttu tuleb tagada, et isiku raviskeemis ette nähtud vajadusel manustatavate ravimite andmise üle otsustaks väljaõppinud meditsiinitöötaja, seda ka väljaspool kokkulepitud tööaega. Näiteks on võimalik sõlmida kokkuleppeid õe/(pere)arstiga, kes vajaduse ilmnedes kohale tuleb ja kliendi seisundit hindab.

**Eelnevast tulenevalt teeb õiguskantsler AS-le Hoolekandeteenused teistkordselt ettepaneku tagada, et ravimi manustamise otsustaks selleks vajaliku koolituse saanud tervishoiutöötaja.**

### **(5.5) Tegevusjuhendajate piisavus**

Ringkäigul ilmnes ja töötajad kinnitasid, et üldjuhul on igas Valkla Kodu osakonnas päeval tööl kaks tegevusjuhendajat ja öösel üks. C1 osakondades on kahe osakonna peale päevasel ajal tööl lisaks veel üks tegevusjuhendaja. Tööaja arvestuse tabelitest nähtus, et üks tegevusjuhendaja on tööl ajavahemikul kell 20-8. Tööpäeviti on tööajaarvestuse tabeli järgi osakonnas ajavahemikul kell 8-16 tööl täiendavalt üks tegevusjuhendaja (ajavahemikul kell 8-16 on seega kokku igas osakonnas kolm tegevusjuhendajat, sealjuures C1 osakondades arvestuslikult 3,5 tegevusjuhendajat).

---

<sup>34</sup> Kuigi vastavalt sotsiaalministri 25.03.2009 määrusele nr 24 „[Tegevusjuhendajate koolituse ja täiendkoolituste kavade kehtestamine](#)“ teab ja tunneb II mooduli läbinu ravimite manustamise viise, enamtarvitatavaid ravimeid ja nende kõrvalmõjusid, ei saa seda pidada õppe mahtu ja eesmärki arvestades piisavaks meditsiinialaseks väljaõppeks, et otsustada isiku ravimise üle.

Mitu intervjuueeritud töötajat märkisid, et praegune tegevusjuhendajate arv ei ole piisav. Näitena toodi välja, et olemasolevate tegevusjuhendajate arvu juures ei ole võimalik tagada kliendile individuaalset lähenemist, nende huvide väljaselgitamist ja iseseisvaks toimetulekuks oskuste õpetamist. Teisel juhul toodi välja, et praegune tegevusjuhendajate arv on piisav vaid seetõttu, et kliendid on väga passiivsed ning veedavad palju aega voodis. Kui kliendid tahaksid mingeid tegevusi teha, siis ei oleks tegevusjuhendajate arv piisav. Mitu tegevusjuhendajat tõid välja, et sageli kulub aeg ühe rahutu või palju tähelepanu nõudva kliendiga tegelemisele, mistõttu teistele klientidele jääb väga vähe aega.

Töötajad selgitasid, et kui osakonnas on tööl vaid üks inimene, võib tulla ette olukordi, kus osakond jääb üksinda.<sup>35</sup> Nii võib juhtuda eraldamisvajaduse korral, kuna eraldama ja eraldatut jälgima peab eraldamist vajava kliendi tegevusjuhendaja. Lisaks võivad osad kliendid jääda osakonda üksi viimase suitsupausi ajal (kell 20.30), kuna tegevusjuhendaja läheb suitsetajatega kaasa. Üks töötaja tõi välja, et osakonna kliendid võivad jääda omapead, kui töötaja peab minema teise osakonda appi.

Ööpäevaringse erihooldusteenuse (sh kohtumääruse alusel osutatava teenuse) osutaja kohustuste hulka kuuluvad teenust kasutava isiku turvalisuse tagamine, tema abistamine enese eest hoolitsemisel, hooldamine ja mitmed muud tegevused, mis on vajalikud ööpäevaringse erihooldusteenuse eesmärgi saavutamiseks (SHS § 11<sup>49</sup> lg 1 ja 2). Nimetatud tegevused on vajalikud muu hulgas selleks, et tagada teenusel viibivate isikute õigus elule ja tervisele ning õigus inimväärsele elule.

Lisaks on kohtumääruse alusel osutatava teenuse osutaja SHS § 11<sup>52</sup> järgi kohustatud:

- 1) tagama, et kohtumäärusega hoolekandetasutusse paigutatud isik ei lahkuks ööpäevaringse erihooldusteenuse osutamise ruumidest ega territooriumilt ilma ööpäevaringse erihooldusteenuse osutaja tagatud saatjata;
- 2) tagama ööpäevaringse pideva kontrolli ja ülevaate kohtumäärusega hoolekandetasutusse paigutatud isiku liikumise, asukoha ja tegevuste üle ning
- 3) tagama, et kohtumäärusega hoolekandetasutusse paigutatud isik ei seaks ohtu ennast või teisi isikuid.

Kuna erihooldekandeteenuse sisuks olevaid tegevusi võib kehtiva õiguse järgi vahetult osutada vaid vastava ettevalmistusega tegevusjuhendaja (SHS § 11<sup>34</sup>), sõltub nende tegevustest otseselt ööpäevaringsel erihooldekandeteenusel viibivate isikute ohutus ja heaolu. Ööpäevaringse erihooldekandeteenuse osutaja kohustus on tagada, et tema juures töötavad tegevusjuhendajad vastaksid õigusaktides sätestatud nõuetele (SHS 11<sup>31</sup> lg 1 p 4).<sup>36</sup>

Lisaks tegevusjuhendajate kvalifikatsiooninõuetele tuleneb SHS §-st 11<sup>53</sup> teenuse osutajale kohustus tagada, et tööl oleks piisaval arvul tegevusjuhendajaid. Nimetatud miinimumnõuete üheks eesmärgiks on tagada kvaliteetse teenuse osutamiseks ning asutuses turvalise keskkonna tagamiseks vajaliku personali kohalolu.

Võttes arvesse, et

- Valkla Kodus on igas kinnises osakonnas öösel tööl üks tegevusjuhendaja,

---

<sup>35</sup> Õiguskantsleri nõunike 31.01.2015 läbi viidud õhtuse kontrollkäigu ajal jäid kõik osakonnad üksi ajaks, mil tegevusjuhendaja saatis nõunikke järgmisse osakonda.

<sup>36</sup> Kohtumääruse alusel osutatavat teenust vahetult osutav tegevusjuhendaja peab SHS § 11<sup>34</sup> lg 4 järgi lisaks nimetatud nõuete täitmisele olema läbinud sotsiaalministri poolt SHS § 11<sup>34</sup> lõike 5 alusel kehtestatud kava kohase 60-tunnise täienduskoolituse tööks suurema ohtlikkustastmega isikutega.

- Valkla Kodu kohustus on tagada, et osakonnas viibivate klientide üle tuleb tagada ööpäevaringne pidev kontroll ja ülevaade nende liikumise, tegevuste ja asukoha üle,
- Valkla Kodus võib öisel ajal ette tulla eraldamisvajadus, eraldatu peab praktikast tulenevalt eraldusruumi viima eraldatu osakonna tegevusjuhendaja, kes peab teda seal ka jälgima,

ei ole õiguskantsleri hinnangul Valkla Kodu kinniste osakondade tegevusjuhendajate arv öisel ajal piisav, et tagada eraldamisjuhtumil samaaegselt osakonda jäänud klientide järele pidev valve ja eraldatu pidev jälgimine eraldusruumis. Nagu selgus ka vestlustest töötajatega, ei ole üks tegevusjuhendaja osakonna kohta piisav ka õhtuse suitsupausi ajal, kuna töötajal ei ole võimalik samaaegselt tagada valvet osakonda jäänud klientide ja välja suitsetama läinud klientide järele. Lisaks võivad ajavahemikul kell 20-8 teises osakonnas abivajaduse tekkimisel ja sinna appi minnes jääda oma osakonna kliendid järelevalveta.<sup>37</sup>

Eeltoodut arvestades peab õiguskantsler vajalikuks rõhutada, et ööpäevaringse erihooldusteenuse osutaja kohustus on tagada samaaegselt **kõikide** seadusest tulenevate ülesannete nõuetekohane täitmine. SHS § 11<sup>52</sup> p 2 nõuab, et oleks tagatud ööpäevaringne pidev kontroll kohtumäärusega hoolekandeesutusse paigutatud isiku liikumise, asukoha ja tegevuste üle. Nii peab eraldamise korral olema tagatud, et eraldusruumi pandud kliendi järele oleks tagatud pidev valve ja samal ajal ei tohi jääda eraldatu osakonna kliendid pideva järelevalveta. Oluline on, et tegevusjuhendaja jälgiks eraldatut vahetult, kuna sel moel on töötajal võimalik eraldatut nii näha kui kuulda, eraldatu jaoks aga on töötaja vahetu kohalolek vajalik, et enda vajadustest teada anda.<sup>38</sup> Tegevusjuhendaja vahetu järelevalveta ei tohiks jääda ka osakonnas viibivad kliendid, kuna töötajate kohaolu aitab efektiivsemalt tagada klientide turvalisust ja ülevaadet nende tegevuste ja liikumiste üle.<sup>39</sup>

Sealjuures ei lahendaks tegevusjuhendajate puudumise probleemi ka üksnes täiendavate videokaamerate paigutamine osakonda, kuivõrd ühest küljest ei ole asutuses tööl niikuinii piisaval arvil tegevusjuhendajaid, kel oleks aega oma töö kõrvalt teises osakonnas toimuvat videovalve abil jälgida (kui nt ühes osakonnas on tööl vaid üks või kaks tegevusjuhendajat rohkem kui 10 rahutu kliendi peale, siis võib eeldada, et neil ei jää aega täiendavalt teises osakonnas toimuva jälgimiseks kaamerate vahendusel). Üksnes videovalve kasutamine seab ohtu valveta jäänud osakonnas viibivate klientide elu ja tervise, kuivõrd olukorras, kus tegevusjuhendaja ei viibi pidevalt osakonnas, ei ole tal võimalik märgata ärevusse sattunud kliente ning võimalikke ohuolukordi ning vägivallajuhtumeid eos märgata ning neid ära hoida. Ööpäevaringsel erihooldusteenusel viibivad isikud on reeglina ettearvamatult käitumisega ning kujutavad seejuures ohtu nii endale kui ka teistele. Olukorras, kus tegevusjuhendaja ei viibi pidevalt osakonnas, võib mõni seal viibiv klient muutuda ootamatult agressiivseks ning teha viga endale või teistele. Eelnevast tulenevalt ei saa teenuse osutaja täita oma seadusest tulenevat kohustust tagada klientide turvalisus ning nõuetele vastava teenuse osutamine üksnes videokaamerate paigaldamisega osakondadesse ning vajalik on tegevusjuhendaja pidev kohalolek.

<sup>37</sup> Ette võib tulla ka ootamatuid, erakorralisi olukordi, kus üks tegevusjuhendaja osakonnas ei ole piisav (nt tööõnnetus tegevusjuhendajaga).

<sup>38</sup> Töötaja puudumisel võib tekkida eraldatus hüljatuse tunne, mis võib omakorda põhjustada ärevuse suurenemist ja ängistust. Töötaja vahetu kohaolu vajalikkust on korduvalt rõhutanud ka CPT. Vt ka CPT standardid [CPT/Inf/E \(2002\) – Rev. 2006](#), lk 60, p 50.

<sup>39</sup> Ka kontrollkäigul märkisid tegevusjuhendajad, et tegevusjuhendajate kohalolu ja teinekord kasvõi teisest osakonnast meessoost töötaja kohale kutsumine on aidanud ärevaks kippunud olukordi kiirelt lahendada. Seega on oluline, et töötajad viibiks vahetult klientide juures osakonnas, et tagada klientide elu ja tervise kaitse ning nende turvalisus teenusel viibimise ajal. Paraku on kohtumäärusega teenusel viibivate ettearvamatute klientidega tegelemisel inimlik kontakt äärmiselt oluline (seda mh ohuolukordade ennetamiseks ja lahendamiseks) ning asendamatu (tehniliste jälgimisvahenditega ei ole võimalik saavutada sama eesmärgi piisavalt tõhusalt).

Samadel põhjustel peab suitsupauside ajal olema tagatud valve nii osakonnas kui suitsetamisalal viibivate klientide järele ning ülevaade iga kliendi liikumisest, tegevusest ja asukohast. Kui teenuse osutajal on vajalik kõikide ülesannete nõuetekohaseks täitmiseks minimaalselt nõutavast tegevusjuhendajate arvust enam tegevusjuhendajaid, peab teenuse osutaja tagama vajaliku (mitte vaid minimaalse) hulga tegevusjuhendajate olemasolu. Vastasel juhul võib sattuda ohtu järelevalveta jäänud klientide elu või tervis.

Niisamuti on teenuse osutaja kohustatud tagama, et päevasel ajal oleks tööl piisavalt tegevusjuhendajaid, kes jõuaksid lisaks turvalisuse ja hoolitsuse tagamisele tegeleda kõikide klientidega ka sisuliselt (sh juhendama neid erinevate eluks vajalike igapäevaoskuste säilitamisel ja juurde õppimisel). Kõikide teenuse sisuks olevate ülesannete täitmine on vajalik selleks, et tagada üheaegselt klientide elu ja tervise kaitse ning nende inimväarikus (vt ka p 5.3.1.). Seetõttu ei ole seadusandja andnud teenuse osutajale ka valikuvõimalust, milliseid teenuse sisuks olevaid ülesandeid täita ja milliseid mitte.

**Eeltoodust lähtuvalt kordab õiguskantsler AS-le Hoolekandeteenused tehtud ettepanekut tagada Valkla Kodu kinnistes osakondades selline arv tegevusjuhendajaid, mis on vajalik nõuetekohaseks ööpäevaringse erihooldusteenuse osutamiseks kohtumääruse alusel teenusel viibivatele klientidele.**

#### **(5.6) Ratastoolikasutajate ligipääsetavus**

Ringkäigul ilmnes, et mitmed vaba aja veetmise ruumid (saal, raamatukogu) asusid B-korpuse II ja III korrusel. B-korpuses puudus lift ja võimalus kasutada kaldteed. Valkla Kodus oli küll olemas trepironija, kuid töötajad ei osanud seda kasutada.

Kontrollkäigu toimumise ajal oli Valkla Kodus kaks ratastoolikasutajat. Ühel neist oli ajutine vigastus ja ta sai käia karkudega, teine klient kasutas ratastooli igapäevaselt, kuid tal olid olemas jalaproteesid. Mõlemad kliendid said töötajate selgituste kohaselt vajadusel omal jõul vaba aja ruumidesse minna ning ratastool nende liikumist ei takistanud.

Valkla Kodus esines ratastoolikasutajale ligipääsetavuse osas probleeme ka tualettruumides, õuealale pääsemisel ja Valkla Kodu ümbruses liikumisel. Ratastoolikasutaja vajadustega ei olnud arvestatud magamistubades ega duširuumides ning mitmes kohas olid ukسلäved lubatust kõrgemad (vt täpsemalt p 4 olutundja hinnangut).

PS §-st 12 tuleneb igäühe võrdsus. Muu hulgas tähendab see seda, et ratastoolikasutajatel peab olema võimalik ööpäevaringsel erihooldusteenusel saada samaväärset teenust teiste teenusel viibivate inimestega. Ratastoolikasutajale tuleb teenuse osutamisel tagada kõik ööpäevaringse erihooldusteenuse sisuks olevad tegevused, sh vaba aja sisustamise võimalused ja võimalus viibida värskes õhus. Kõikide tegevuste juures tuleb silmas pidada ka inimväarikust – ratastoolikasutajal peaks olema võimalus osa võtta erinevatest tegevustest ilma ülemäärase lisapingutuseta ja teiste abist võimalikult vähe sõltudes. PS § 28 lg 4 järgi on puuetega inimesed avaliku võimu erilise hoole all. Puuetega inimeste õigusi kaitseb ka puuetega inimeste õiguste konventsioon (edaspidi *PIK*), mille artikkel 3 p f sätestab juurdepääsetavuse põhimõtte. Täpsemalt tuleneb *PIK* artikkel 9 lõikest 1, et selleks, et anda puuetega inimestele võimalus iseseisvaks eluks ja täielikuks osalemiseks kõigis eluvaldkondades, võtavad osalisriigid asjakohaseid meetmeid, et tagada puuetega inimestele teistega võrdsusel alustel juurdepääs füüsilisele keskkonnale, transpordile, teabele ja suhtlusele, sealhulgas info- ja kommunikatsioonitehnoloogiatele ja -süsteemidele, ning muudele avalikele ehitistele ja teenustele nii linna- kui ka maapiirkondades. Artikkel 4 lg 1 p-i

e järgi kohustuvad osalisriigid tagama ja edendama kõigi puuetega inimeste kõigi inimõiguste ja põhivabaduste täielikku teostamist ilma mis tahes diskrimineerimiseta puude alusel. Selle eesmärgi saavutamiseks kohustuvad osalisriigid mh võtma kõiki asjakohaseid meetmeid, et kõrvaldada diskrimineerimine puude alusel kõigi isikute, organisatsioonide ja eraettevõtete poolt.

Selleks on tervisekaitseõuete määruses kehtestatud, et ruumid, mida erihoolekandeteenust saavad inimesed kasutada, peavad vastama nende vajadustele, mh peab seal olema piisavalt liikumisruumi ja liikumist hõlbustavaid tugesid (määruse § 4 lg 1 ja 2) ning ruumide sisustus peab samuti vastama kasutajate vajadustele (määruse § 5 lg 1).

Võttes arvesse asjaolu, et Valkla Kodus oli kinnistes osakondades ja vaba aja veetmise ruumides probleemid ratastoolikasutaja ligipääsuga, kahtleb õiguskantsler, kas ratastoolikasutajatel on Valkla Kodus tagatud teiste klientidega samaväärne ööpäevaringne erihooldusteenus inimväärsel tingimustel. Kuigi kontrollkäigu ajal Valkla Kodu kinnistes osakondades viibinud kliendid said tegevusjuhendajate sõnutsi kõikides tegevustes osaleda, ei ole välistatud, et teenusele satub kliente, kellel ei ole võimalik muul moel liikuda kui ratastooliga (tegemist võib olla ka juhuga, kui mõni klient vajab ajutiselt ratastooli), mistõttu nende võimalused vaba aja ruumidesse, tualettruumi ja jalutuslale pääseda on piiratud.

**Seetõttu teeb õiguskantsler AS-le Hoolekandeteenused ettepaneku luua Valkla Kodus sobivad võimalused kohtumääruse alusel ööpäevaringse erihooldusteenuse osutamiseks ratastooli kasutavatele klientidele.**

**Lisaks soovib õiguskantsler AS-l Hoolekandeteenused kaaluda ja võimalusel võtta arvesse olutundja tehtud soovitusi Valkla Kodus ligipääsetavuse parandamiseks (vt p 4).**

## **(6) Kokkuvõte**

Õiguskantsler teeb kontrollkäigu tulemusel isikute põhiõiguste ja -vabaduste tagamiseks AS-le Hoolekandeteenused järgmised ettepanekud:

1. tagada, et Valkla Kodus viiakse ööpäevaringse erihooldusteenuse (sh kohtumääruse alusel osutatava teenuse) kliendi eraldamised läbi üksnes turvalises ja rahunemist soodustava keskkonnaga eraldusruumis ja seda vaid juhul, kui kõik eraldamise tingimused on täidetud ning tagada eraldatu järele pidev valve selliselt, et eraldatu tegevusjuhendaja ei peaks eraldamise ajaks jätma järelevalveta ülejäänud osakonda;
2. analüüsida põhjuseid, miks kinniste osakondade klientidele ei võimaldata päevasel ajal neile plaanitud tegevusi, ja leida asjakohased sobivad lahendused klientidele ette nähtud tegevuste võimaldamiseks, sh tagada kõikidele klientidele nende võimetele ja oskustele sobivad igapäevased tegevused, mis aitaksid kaasa nende iseseisva toimetuleku säilimisele ja parendamisele ning looksid eeldused nõusolekuta hoolduse vajaduse kadumiseks, koostada vastavalt sellele tegevusplaanid, mis sisaldaksid iga kliendi vajadustele vastavaid tegevusi ja hinnanguid nende läbiviimise kohta ning tagada tegevusplaanide elluviimine;
3. vältida klientide magamistubade lukustamist päevasel ajal ning tagada klientide tegevustesse kaasamine muul, sobivamal moel;
4. võimaldada kõikidele klientidele, kelle tervis seda lubab, regulaarselt ja piisavalt värskes õhus viibimist ning motiveerida neid enam värskes õhus viibima, mh luues selleks jalutuslale senisest enam võimalusi vaba aja veetmiseks ja korraldada regulaarselt klientidele sobivaid aktiivseid tegevusi;

5. tagada tubakasuitsuvaba keskkond siseruumides ja luua mittedisainsetavatele klientidele võimalused värskes õhus viibimiseks disainsetajatest eemal, kaitsmaks nii kliente kui töötajaid passiivse disainsetamise eest;
6. tagada Valkla Kodu kinnistes osakondades selline arv tegevusjuhendajaid, mis on vajalik nõuetekohaseks ööpäevaringse erihooldusteenuse osutamiseks kohtumääruse alusel teenusel viibivatele klientidele;
7. tagada, et ravimi manustamise otsustaks selleks vajaliku koolituse saanud tervishoiutöötaja;
8. analüüsida metallisõrestike ja okastraadi kasutamise vajadust ja eesmärki Valkla Kodus ning kaaluda metallisõrestikele ja okastraadile alternatiivsete, klientide huve arvestavate, lahenduste kasutamist, hinnates seejuures eraldi, millistel klientidel on kalduvus põgenemisele;
9. luua klientidele võimalused puhaste hügieeniruumide privaatseks kasutamiseks;
10. luua Valkla Kodus sobivad võimalused kohtumäärusel alusel ööpäevaringse erihooldusteenuse osutamiseks ratastooli kasutavatele klientidele;
11. kaaluda ja võimalusel võtta arvesse teisi olutundja ja tervishoiueksperdi tehtud soovitusi Valkla Kodus ligipääsetavuse ja teenuse kvaliteedi parandamiseks.

Õiguskantsler palub AS-lt Hoolekandeteenused teavet tehtud ettepanekute täitmise kohta hiljemalt 31.08.2015. Kui mõnda ettepanekut ei ole võimalik täita eelnimetatud kuupäevaks, palub õiguskantsler tuua välja konkreetse ajakava ning tegevusplaani, millal ja kuidas plaanite ettepanekud täita. Punktides 2 ja 8 nimetatud analüüside osas palub õiguskantsler hiljemalt 31.08.2015 teada anda, millises mõistlikus ajaraamis plaanite need valmis jõuda. Õiguskantsler palub nimetatud analüüsid koos lahendustega saata valmimise järgselt ka talle.